

eul_wid: qwm-ca

Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ · Aristides the Orator

Egyptian

Αἰγύπτιος

Period: Ῥωμαϊκή [Roman](#)
Dialect: Ἀττικίζουσα [Atticizing](#)
Domain: Ῥητορική [Oratory](#)
Format: Λόγος [Oration](#)

- 331 Ἄ πρώην ἤρου με περὶ τοῦ Νείλου, ἐπειδὴ σοι διὰ βραχέων καὶ ἐπιπολῆς ἀπεκρινάμην καὶ ἅμα οἱ ἐπεισελθόντες ἀφείλοντο, ἐβουλήθην ἀναλαβὼν διελθεῖν σοι καὶ ὥσπερ ἄλλο τι χρέος ἀποδοῦναι πάντα τὸν λόγον· εἰρήσεται δὲ καὶ ταῦτα ὡς δυνατόν ἐν βραχυτάτοις. ἐπειδὴ γὰρ καὶ μέχρι τῆς Αἰθιοπικῆς χώρας προελθὼν καὶ αὐτὴν διερευνησάμενος Αἴγυπτον τετράκις τὸ σῦμπαν, καὶ παρεῖς οὐδὲν ἀνεξέταστον, οὐ πυραμίδας, οὐ λαβύρινθον, οὐχ ἱερὸν, οὐχὶ διώρυχας, ἀλλ' ὧν μὲν ἐν ταῖς βίβλοις τὰ μέτρα ὑπῆρχεν ἐκεῖθεν πορισάμενος, ὧν δὲ μὴ ἐξ ἐτοίμου λαβεῖν ἦν ἐκμετρήσας αὐτὸς μετὰ τῶν παρ' ἐκάστοις ἱερέων καὶ προφητῶν, εἴτ' οὐκ ἡδυνήθην αὐτά σοι διασώσασθαι, τῶν ὑπομνημάτων διαφθαρέντων ἃ τοῖς παισὶ προσέταξα ποιεῖσθαι, τοῦτό γ' ἂν ἔχοιμι τὸ ἐν τε καὶ μικρὸν ἐρώτημα ἀπολῦσαι, τὸ πῶς ὁ Νεῖλος ἀνέρχεται καὶ τίς ἡ πρόφασις τὸ τάναντία αὐτὸν πεπονθέναι τοῖς ἄλλοις ποταμοῖς περὶ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους. μέμνησαι μὲν οὖν ὅτι καὶ τότε εὐθὺς ἀπεκρινάμην ὅτι κινδυνεύει περὶ Νείλου σαφές οὐδεὶς οὐδὲν ἔχειν λέγειν, ἀλλὰ ληροῦσιν εἰκῇ, οἱ μὲν πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἰσχυριζόμενοι, οἱ δ' οὐδ' αὐτοὶ πάνυ τι πεπεισμένοι, προσποιούμενοι σχήματος ἕνεκα τοῦ πρὸς τοὺς πολλοὺς, ὅπως τι δοκοῖεν περὶ τῶν ἀδήλων ἐπίστασθαι· δίδειμι δέ σοι καὶ νῦν οὕτως οὐ τὴν αἰτίαν ὑφ' ἧς τοῦτο συμβαίνει, ἀλλ' ὅτι οὐ διὰ ταῦτα ἃ ἕκαστοι λέγουσιν. Ἀνάγκη δ' ἐνίων μνησθῆναι καὶ ὧν Ἡρόδοτος ἀντιλέγων ἐλέγχει, πρῶτον μὲν ὅτι οὐχ οἱ ἐτησῖαι τὸ ρεῦμα ἀνακόπτοντες ποιοῦσι τὴν ἐπὶ κλυσιν. εἰ γὰρ ἦν παρὰ τοῖς ἐτησίαις τὸ αἶτιον, εὐδελον δὴ πού τοι τοῦτο ὅτι μὴ πνευσάντων γε οὐκ ἂν ἐγίγνετο· ὁ πολλοῦ δεῖ συμβαίνειν οὕτως. ^[25]
- 332 ἔτι δ' εἰ οἱ ἐτησῖαι πρὸς μεσημβρίαν πνέοντες ἀνέστελλον τὸν τοῦ Νείλου ῥοὴν, χρὴν δὴ πού καὶ τοὺς πρὸς ἄρκτον πνέοντας ἀνέμους τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν περὶ τοὺς ἐπέκεινα ποταμοὺς, Τάναιν λέγω καὶ Φᾶσιν καὶ ὅσοι τούτοις ἐξῆς εἰσι. πολλοὶ δὲ πολλάκις ἤδη καὶ νότοι καὶ οἱ παρ' αὐτοὺς ἀπὸ Λιβύης ἐκπνέοντες παρέτειναν, καὶ θέρους ὥρα καὶ χειμῶνος, καὶ οὐδεὶς τούτων τῶν ποταμῶν τοῦτο ἔπαθεν, οὐκοῦν οὐ τῶν γε ἐπιφανῶν. εἰ γὰρ αὖ φήσουσιν ὅτι ἡ συνέχεια τῶν ἐτησίων ἀπωθεῖ τὸν Νεῖλον, ὅτι μὲν καὶ οὕς εἶπον ἄνεμοι μυριάκις διήρκεσαν οὐκ εἰς ἕλαττον χρόνου παραλείπω, ἀλλ' ὅ γε Νεῖλος οὐ μεσοῦντων ἐτησίων οὐδ' ἡνίκ' ἂν ὦσι πρὸς τῷ λήγειν, τότε πληροῦται, ἵνα τῷ χρόνῳ δῶμεν τὴν ὑπερβολὴν, ἀλλὰ καὶ ἀρχομένων καὶ πρὶν ἄρξασθαι πολλάκις. ὥστ' οὐκ ἂν τὸ συνεχές τῶν πνευμάτων αἶτιον εἴη, ἃ πρὶν εἶναι κεκίνηται. ἀλλὰ μὴν οὐδ' οἱ ἐτησῖαι κατὰ στόμα παντάπασιν ἐκφυσῶσι τοῦ Νείλου, ἀλλ' εἰς τὴν ὄχθην τὴν ἑώαν· οἱ γοῦν πλείους αὐτῶν εἰσι δὴ πού ζέφυροι. οὗτοι δ' ἀπὸ ἐσπέρας πρὸς ἥλιον

ἀνίσχοντα ἀποτείνουσιν. οὐτ' οὖν διὰ τοὺς ἐτησίας ἀνακόπτεσθαι δυνατὸς, εἴ τε διὰ τούτους, τί δὴ ποτ' οὐ καὶ πάντες αὐτὸ πάσχουσιν ὅσοι τῷ Νεῖλῳ τὴν αὐτὴν ῥέουσι; πρὸς δὲ καὶ γέλως ἤδη γίγνεται τὸ τῶν ἐτησίων παντελῶς. εἰ γὰρ παραδεξόμεθα τοῦτον τὸν λόγον, κάκεῖνο ἤδη χρὴ προσπιστεύειν, ὅτι ἀπηλιῶται μὲν πνέοντες τὸν Ἑριδανὸν ἰστᾶσι καὶ ὅσοι τῷ Ἰονίῳ κατὰ ταῦτο ὁμιλοῦσι· ζεφύρων δὲ πνεόντων ὁ Ῥῆνος εἴσω ῥεῖ καὶ οὐ διεξέρχεται πρὸς τὴν ἕξω θάλατταν· τῶν δὲ περὶ βορέαν οἱ πρὸς μεσημβρίαν πληθύνουσι, νότων δὲ οἱ πρὸς ἄρκτω κατὰ τὰ αὐτά· καὶ οὕτως οὗ τὴν αἰτίαν ζητοῦμεν, τί δὴ ποτε ἐφ' ἐνὸς μόνου συμβαίνει, τοῦθ' ἅπασι προσθήσομεν ἐν κύκλῳ. καὶ πῶς οὐχ ὑπερφυῆς, μᾶλλον δ' ὅλως ἐπιλήσιμον, ζητεῖν μὲν διὰ τί ὁ Νεῖλος ἐκ πάντων, πάντας δ' ἀποφαίνειν τὸ αὐτὸ πάσχοντας ἐκ τῶν αὐτῶν; καὶ μὴν εἰ μὲν οὐδεὶς ἄλλος τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεται, ψευδὴς ὁ λόγος, εἰ δ' ἅπαντες, τί δεῖ λέγειν ὡς ὁ Νεῖλος μόνος; ἢ γὰρ οὐ χρὴ ζητεῖν, ἢ τὸ αἴτιον οὐ τοῦτο. ^[35]

333 Ἀλλὰ μὴν κάκεῖνό γε δῆλον ὅτι οὐδ' ἐν τοῖς φαυλοτάτοις τῶν ποταμῶν ἐστὶν ὁ Νεῖλος, οὐδ' οὕτω παρὰ πάντας εὐμεταχείριστος ὥστε μόνου τούτου τὰ στόματα ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἀνακόπτεσθαι καὶ μεταπίπτειν. ὁπότε γὰρ μηδὲ τὰ βραχύτατα ἀποκλείεται τό γε παντελὲς, ἀλλ' ἐκροὴν ἴσχει, πῶς τόν γε Νεῖλον, ὃς ἅπασαν Αἴγυπτον οἴός τ' ἐστὶν ἐπικλύζειν, ἡττώμενον τῶν ἀνέμων εἰκὸς ἐστὶ τοῦτο ποιεῖν; ὁρῶμεν δ' ὅτι οὐδ' αἱ τῆς θαλάττης ἡιόνες οὐδ' ὅσα τενάγη καὶ λίμναι, μὴ ὅτι τοσοῦτον ἐπέχεται ὑπ' ἀνέμων τῶν γε δὴ πολλῶν καὶ συνήθων, ἀλλ' οὐ πόσον φῶ τῆς αὐτῶν ἐκβαίνει χώρας· ἀλλὰ κύματα μὲν προσκλύσαντα ἐπαναχωρεῖ, τενάγη δὲ ἀτρεμῇ μένει· καίτοι τά γ' ἐν τῷ ἰσοπέδῳ ῥάῳ κλιθῆναί ἐστιν ἢ τὰ πρὸς τὸ κάταντες ῥέοντα μεταστραφῆναι. οὐ μὴν οὐδὲ τοῦτ' ἔστιν εἰπεῖν, ὡς ἰσχυρότατοι τούτοις τοῖς τόποις οἱ ἐτησῖαι προσβάλλουσιν· ἀλλ' εἴτε ζεφύρους εἴτε βορέας εἴθ' οὔστινας αὐτοὺς εἶναι δοῦναι δεῖ, τοῖς ἐγγυτέρω δὴ πού καὶ πρὸς αὐτῶν σφοδρότεροι καὶ βιαιότεροι προσπίπτουσιν· ὧν οὐδενὸς ταῦτο πάσχοντος πῶς εἰκὸς ἐστὶ μόνον τὸν Νεῖλον, ὃς πρὸς τῷ πλεῖστον τῆς ἐκδρομῆς τῶν ἐτησίων ἀπέχειν, τοσοῦτον καὶ τῷ ῥεύματι; ἔτι τοίνυν καὶ ὅλως ἀναιδὲς ἐστὶν. οὐ γὰρ ὅτι ἀξιοῦσι τοὺς ἐτησίας αἰτίαν παρέχειν, διὰ τοῦθ' ὁ Νεῖλος οὐκ ἐξίησιν εἰς θάλατταν, ἀλλ' ἐπ' αὐτὰ τὰ στόματα ἐλθόντι πανταχοῦ φανεῖται ῥέων λαμπρὸς ἐν λαμπροῖς ἐτησῖαις. οὐ λεκτέος ἦν ἔτι οὗτος ὁ λόγος τοῖς τι καὶ μικρὸν εἰδόσι περὶ Νεῖλου. ὥστε τῶν ἀτόπων τὰ ἐν ποσὶν οὐκ ἰδόντας περὶ τῶν ἕξω διαφέρεσθαι καὶ τὰ δῆλα τοῖς ἀδήλοις ὑπάγειν, ἀλλὰ μὴ τούτοις ἐκεῖνα πιστοῦσθαι, ἐάν περ ἐγχωρῇ. τὰ τοίνυν στόματα ἅπαντα, ἐάν τε φῶσιν ἐάν τε μὴ φῶσιν οἱ σοφισταί, ἐξίησι—καὶ τοῦτ' ὀφθαλμοῖς, οὐχὶ λόγῳ κρίνεται—καὶ οὐκ ἐπὶ βραχὺ γε οὕτως οὐδ' ἐφ' ὅσον τὰ τῶν ἄλλων καὶ πολλῶν ποταμῶν, ἀλλ' εἰς ὅσον εἰκὸς τοῦ μεγίστου τῶν ποταμῶν ἐξικνεῖσθαι, καὶ ἐπὶ πολὺ γ' αὖ πλεον τοῦ θέρους ἢ τοῦ χειμῶνος. ἔγωγ' οὖν ἤκουσα τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Δημοσθένους, ἀνδρὸς οὐδαμῶς οἴου τε ψεύδεσθαι, Δίωνος ἐταίρου ἡμετέρου καὶ πραγμάτων καὶ λόγων ἐμπείρου, ὃς ἔφη πλεῖν ἐπ' Αἰγύπτου θέρους ὥρα, καὶ γῆν οὕτω φαίνεσθαι, ἀλλ' ἀπέχειν ὅσον μηδὲ τεκμήρασθαι, τοὺς δὲ ναύτας ἀρύσασθαι, εἴτ' οὖν ἐπεῖξαν εἴτε καὶ ἄλλως βουλομένους ἐπιδεῖξαι τοῖς ἐμπλέουσιν ὕδωρ καθαρὸν καὶ πότιμον ἐκ πολλοῦ κάτωθεν· ἐπὶ τοσοῦτον ἐπιρρεῖν τὸν Νεῖλον τῆς τε γῆς ἕξω καὶ αὐτῆς θαλάττης ἄνω. ^[5]

334 καίτοι εἰ τὰ στόματα ἴστατο ὑπὸ τῶν ἐτησίων αὐτοῦ, πῶς εἰκὸς ἦν τοὺς τοῖς ἐτησῖαις μέσοις καταίροντας ἐν μέσῃ θαλάττῃ τὸ τοῦ Νεῖλου ὕδωρ λαμβάνειν; καὶ μὴν καὶ αἱ λίμναι γε, ὅταν ἀρκοῦντως ἢ γῇ βρεχθῇ, μεθίενται πάλιν εἰς τὴν θάλατταν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. πῶς οὖν ἂν ἐξέρρεον, εἴπερ ἐκώλυον οἱ ἐτησῖαι; ὡς ἐκεῖνό γε ἀμήχανον, κατὰ μὲν στόμα καὶ ἢ πέφυκε ῥεῖν ὁ ποταμὸς καὶ βιαιότατός ἐστιν αὐτὸς αὐτοῦ τοὺς ἀνέμους ἀνθισταμένους εἴργειν, οὗ δ' εἰς τὰς λίμνας χυθεὶς ἡσυχάζει, μηδαμοῦ τὰ πνεύματα ἀποκωλύειν, ὅταν δεῖσῃ τῆς ἐκροῆς. Ἀλλὰ τοῦτον μὲν τὸν λόγον ὥσπερ ἐν ταῖς παραγραφαῖς ** καὶ ἀνίσχυρον ἐκκρούει τὸ παντὶ ὁρᾶν εἶναι ῥέοντα τὸν ποταμὸν καὶ ὃ λέγω πολὺ ἔρρωμενέστερον τοῦ θέρους ὡς ἂν ἐκ πλήθους ἢ

τοῦ χειμῶνος. εἰ γὰρ ἐξεπίτηδες ἔδει τοῦναντίον τοῦ συμβαίνοντος εἰπεῖν, οὐκ ἦν ἄμεινον εὐρεῖν. ἕτερον δ' ἐξεταστέον ἄνδρα τε καὶ λόγον, ὅς φησι Νείλου μὲν αἶδε καλλιπάρθενοι ῥοαί, ὅς ἀντὶ δίας ψακάδος Αἰγύπτου πέδον λευκῆς τακείσης χιόνος ἀρδεύει γύας. πῶς οὖν, ὦ σοφώτατε Εὐριπίδη, λευκῆς τακείσης χιόνος ἀρδεύει Νεῖλος Αἰγύπτου γύας; τῆς ποῦ τακείσης; πότερον τῆς ἐν Σκυθίᾳ; καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸν Νεῖλον; ἀλλὰ τῆς ἐν Αἰθιοπία, ἢ ἔτι προσωτέρω; ἀλλὰ τοῦτ' ἐκείνου γελοιότερον. ὀρμαῖα μὲν γὰρ ἐκ τῶν θερμοτάτων τῆς οἰκουμένης ὁ Νεῖλος δὴ που καὶ προῖων εἰς ἥττον ἀεὶ θερμὴν ** ὦν γοῦν ἴσμεν ὡς εἰπεῖν ἔτι θερμοτάτην Αἴγυπτον, ἐν δὴ ταύτῃ γνώριμος ἡμῖν ἤδη γίνεταί. πῶς οὖν δυνατὴ πίπτειν χιών ἐστὶν ἐν τοιαύτῃ φύσει χώρας, ἄλλως τε καὶ τοσαύτη, ὅση τὸν Νεῖλον ἐγειραὶ; ὅπου γὰρ οὐδ' οἰκεῖν ἔτι φασὶν εἶναι διὰ καῦμα, ποίαν εἰκὸς εἶναι χιόνα, ὅφ' ἥς γίγνεσθαι ρεῦμα τοσοῦτον; ὅμοιον γὰρ ἐστὶ τοῦτό γε ὥσπερ ἂν εἴ τις τοὺς ἐν τῇ Αἴτνῃ κρατῆρας ἀπορροὴν εἶναι κρυστάλλου βιάζοιτο, ἢ εἴ τις τὴν μὲν χιόνα θερμαίνειν, τὸ δὲ πῦρ ψύχειν ἐπιχειροίη λέγειν. ^[5]

335 ὅταν γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ τῆς θερμῆς τιῇ τις εἶναι χιόνα, πῶς οὐ τοιοῦτον γίνεταί, ὥσπερ ἐξ Ὀδρύσων ἢ Βισαλτῶν τὸν Νεῖλον ὀρμώμενον, ἀλλ' οὐχ ὅθεν οὐδ' εἰπεῖν ἔχομεν πλήν γε δὴ ὅτι ἀεὶ ἀνὰ πλεόν εἰς θερμότερα ἀφικνεῖ, ἕως οὐκ ἔστιν ἀντισχεῖν. καὶ ὡς ἔοικεν, Αἰγυπτίων μὲν οἱ μὴ ἀποδημήσαντες οὐδὲ εἶδον χιόνα, ἀλλ' οὐδ' ἐτέρου λέγοντος δύνανται μαθεῖν, —ἡμεῖς γοῦν ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀτόπων ἀφηγοῦμενοι διδάσκειν οὐκ εἴχομεν, ἀλλ' ὥσπερ ὅσα ἐρμηνέως ἐδεῖτο ὅλως πρὸς τοὺς βαρβαρίζοντας αὐτῶν, οὕτω τοῦτο ἄγνωστον ἦν—οἱ δ' ἐπὶ τῇ τῆς μεσημβρίας ἀρχῇ χιόνος πλεόν ἢ θερμῆς ἔχουσι; καὶ τί γένοιτ' ἂν τούτου τραγικώτερον ψεῦσμα, ἂν τ' Εὐριπίδης ἂν τ' Αἰσχύλος αὐτὸ συνθῇ; αὐτῆς γοῦν Αἰγύπτου τὰ πρῶτα πρὸς τὰ τελευταῖα πλεόν ὡς εἰπεῖν διαλλάττει ἢ ἄλλο ἔθνος πρὸς αὐτὴν Αἴγυπτον· τοσοῦτον τὰ ἄνω προφέρει καύματι. ἂ τοίνυν περὶ τὰς ἐσχατίας τῆς Αἰγύπτου τὰς πρὸς ἡμῶν καὶ τῆς θαλάττης τὸ πρὸς Αἰγύπτου οὔτε συμβαίνει οὔτε τις ἤκουσε πώποτε, πῶς ταῦτ' εἰκὸς ἐπ' ἀρχῇ τῆς μεσημβρίας εἶναι ποτε φῆσαι; κρύος καὶ πληθὸς χιόνος τοσοῦτον ὥστε τὸ ἐκείνης ὕδωρ πλεόν ἢ τὸ κύριον εἶναι τοῦ ποταμοῦ· καὶ πνεύματα μεσημβρινὰ πνευμάτων πάντων σύνισμεν ὄντα θερμότερα, καὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον μεσημβρίζοντα τὰ εἴσω φλέγοντα· ὁ δὲ τῶν ἐσχάτων ἐστὶ κρυμῶν καὶ χειμῶνων καὶ τῆς παρ' ἡμῖν ὥρας, ἡνίκ' ἂν ἡ χειμεριωτάτη, τοῦθ' οὕτως ἀφθονον εἶναι τοῖς ἐκεῖ τιθέντες οὐκ αἰσχυνούμεθα, ἐὰν μὲν αὐτοὶ λέγωμεν τὸν λόγον, ὡς ἀναιδῇ ψευδόμενοι, ἐὰν δ' ἐτέροις λέγουσι πιστεύωμεν, ὡς ῥαδίως ἐξαπατῶμενοι; μικροῦ δ' ἔγωγε δέω λέγειν μόνον τοῦτο μὴδ' ἐπέισακτον εἶναι τῇ χώρᾳ, καθάπερ φύσιν πολέμιον. καὶ μὴν ὅτι γε σπουδάζεται τὴν θερινὴν ὥραν ἅπαντες σύνισμεν, ἀλλ' ὅμως πάντ' ἂν εὐροις ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει τῇ Ἀλεξάνδρου πλην τούτου· καίτοι κράσπεδον Εὐριπίδου φωνῇ μάλιστ' ἂν τις αὐτὴν Αἰγύπτου προσείποι. ^[35]

336 εἴθ' ὁ μὴδ' ἐπέισακτον αὐτοῖς ἐστὶ θέρους νόμῳ, τοῦτ' ἄγειν τὸν Νεῖλον θέρους ὥρᾳ τοσοῦτον πληθεῖ; πάντων γε ἥκιστα μοι δοκεῖν. καὶ πρὸς μὲν Εὐριπίδην τε καὶ Αἰσχύλον καὶ ταῦτα ἴσως οὐχ ἱκανὰ, ἀλλὰ πέρα τῶν ἱκανῶν, οὕτως γε σαφοῦς καὶ πρὸ ποδῶν ὄντος τοῦ ἐλέγχου, καὶ δεικνύντος ὅλως τὸ ἀδύνατον, ὥσπερ ἐν τοῖς ἄνω τῆς ἐκροῆς. ἴωμεν δὲ ἐπὶ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν ἤδη καὶ τοὺς χαρίεντας τοὺς πεποιηκότας αὐτὴν· οἱ φασὶν ὕειν περὶ τοὺς ἄνω τόπους, ὅταν ὥσιν ἐτησίαι, καὶ τὰ νέφη παρ' ἡμῶν ἐλαυνόμενα ἐκεῖ καταρρήγνυσθαι, ἐκ δὲ τῶν ὄμβρων τὸν Νεῖλον πληρούμενον εἰκότως μεῖζω τοῦ θέρους ἢ τοῦ χειμῶνος εἶναι. δεῖ τοίνυν σε μαθεῖν τὸ συμβαῖνον ἅπαν περὶ τὴν ἀνάβασιν. ὁ γὰρ Νεῖλος, ἡνίκ' ἂν αὐτῷ ὥραϊον ἦ, κατέρχεται τὰ ὑψηλὰ, κατέρχεται δὲ οὐ φανερὰ τῇ προσθήκῃ οὐδ' ὥστε ὀφθαλμῷ γινῶναι τὸ ὕδωρ ἐπιφερόμενον, ἀλλ' ἀρξάμενος ἀπὸ δακτύλων ὀλίγων ἐπιδίδωσι τοσοῦτον ὥστ' ἐν μῇσι μικροῦ τέτταρσι τοὺς τέτταρας ἢ πεντεκαίδεκα τούτους πήχεις πληροῦν περὶ Μέμφιν, κὰν τούτῳ τὴν προσθήκην ἄδηλον ἀεὶ παρεχόμενος καὶ ἐνὶ τούτῳ σημαίνων, τῷ καταλαμβάνειν

ἐξῆς τὴν γῆν. πρὸς δὴ τί τοῦτο λέγω; ὅτι φασὶν ὥσπερ τοὺς παρ' ἡμῖν ποταμοὺς ἐκ τῶν ὄμβρων τοῦ χειμῶνος αὖξεσθαι, οὕτω τὸν Νεῖλον τοῦ θέρους ἐκ τῶν ὄμβρων. εἰ τοίνυν τοῦτ' ἀληθές ἦν, πρῶτον μὲν κατιόντ' αὐτὸν ἐξαίφνης ἔδει φαίνεσθαι μετέωρον. ὥσπερ γὰρ ὅταν κατὰ γῆς ἡ στερεοῦ φέρεται ῥεῦμα, οὕτως ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου τὸ ἐκ τῶν ὄμβρων ἐπιθεῖ κεκυρτωκός, διὰ τί οὖν οὐ καὶ περὶ τὸν Νεῖλον ταυτὸν τοῦτο γίγνεται; οὐ γὰρ δὴ πού ἅμα μὲν εἰς τοὺς ἄλλους ποταμοὺς ἀναφέρειν δεῖ καὶ τοῖς αὐτοῖς τεκμαίρεσθαι, ἅμα δ' οὐ τοῖς αὐτοῖς ἐπ' ἀμφοῖν χρῆσθαι σημείοις. καὶ γὰρ εἰ μὲν ἅπαξ ποτὲ οὕτω συνέβη, λόγος ἦν, εἰ δ' αἰεὶ τοῦτον τὸν τρόπον αἴρεται, τί ἂν εἴποιεν; πρῶτον μὲν τοίνυν καὶ μέγιστον ὅπερ λέγω τοῦτο σημεῖον ὡς οὐκ ἐξ ὄμβρων αὖζεται, ὅτι οὐκ ἐμπλήκτως οὐδ' ὀξέως οὐδ' ὡς ἂν τύχη φέρεται, ἀλλ' ὁ δὴ λέγουσιν Αἰγύπτιοι, ἐργάζεται ὥσπερ ἄλλο τι· καὶ αἰεὶ τὸ ἔργον αὐτῷ κατὰ λόγον χωρεῖ. ^[35]

337 ἔπειθ' ὁπόταν λήξωσιν οἱ ὑετοὶ καὶ ὁ πολὺς δὴ πού τῶν ποταμῶν ὄγκος πέφυκεν ὑπορρεῖν οὐκ εἰς μακράν. πῶς οὖν ἐπὶ τοσοῦτον τοῦτον ἀνταρκεῖν φήσομεν ἐκ τοιαύτης αἰτίας; ἀφομοιοῦντες γὰρ αὐτὸν κατ' ἄλλον τρόπον ποιοῦμεν ἀνόμοιον καὶ δύο τὰ ἀτοπώτατα μίγνυμεν, θέντες μὲν οὐχ ὁμοίως ἔχειν τοῖς ἄλλοις, εἴθ' ὅμοιον ἀποφαίνεин πειρώμεθα, ὅμοιον δ' αὖ τιθέντες δείκνυμεν οὐχ ὁμοίως διακείμενον. εἰ μὲν γὰρ τρισὶν ἢ τέτταρσιν ἢ καὶ διπλασίαις πού τούτων ἡμέραις ἐπληροῦτο αὐτῷ τὸ κεφάλαιον, ἢ μὴ πολλοστόν γ' ἦν τὸ τοσοῦτον τοῦ παντὸς χρόνου τῆς ἀναβάσεως, τάχ' ἂν τι κομψὸν εὕρητο· εἰς τέταρτον δὲ μῆνα μάλιστα ἐξικνεῖσθαι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑφούμενον τίς λόγος ἐστὶν ἐξ ὑετῶν; καὶ μὴν οὐδ' οἱ παρ' ἡμῖν ποταμοὶ συνεχῶς τοῦ χειμῶνος τέτανται· ἀλλ' ὕσεν, ἐπῆλθον· ἐπαύσατο, ὑφεῖσαν· μείζους καὶ ἐλάττους διατελοῦσι γιγνόμενοι παρὰ τοὺς ὄμβρους αὐτοῦ τοῦ χειμῶνος ἐκ μεταβολῆς. χρῆν τοίνυν καὶ τὸν Νεῖλον εἴπερ ἐξ ὑετῶν ἦρετο, μὴ διηνεκῇ τὴν αὖξιν ἴσχειν μηδ' ἐπὶ προσθήκῃ αἰεὶ χωρεῖν ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ μέγιστον ἐκ τοῦ βραχυτάτου καὶ πρώτου, μέχρι ἐξεπλήρωσεν, ἀλλ' ἀνώμαλον καὶ μεταπίπτουσιν καὶ τὴν ἐπίδοσιν καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἔχειν ἐν μέρει. ὥστ' οὐκ ἂν ἦν τὸ λεγόμενον αὐτὸ τοῦτο ἀνάβασις τοῦ Νεῖλου, ἀλλ' ἀναβάσεις ἂν ἦσαν πολλαὶ, καὶ πάλιν γε ἀπόρροια τοῦ θέρους ἐκάστου, καθότι καὶ τῶν ὄμβρων συνέβη. ἔτι τοίνυν ὥσπερ τοῦ χειμῶνος οὐ συνεχεῖς τοὺς ὄγκους ἔχουσιν οἱ ποταμοὶ, οὕτω καὶ τοῦ θέρους ἐνίστε ἐπιδιδόασιν παρὰ τὴν σχέσιν τὴν οὖσαν ἡνίκ' ἂν ὕσῃ. ἔτι τοίνυν ἂ τούτοις συμβαίνει, συνέβαινε καὶ τῷ Νεῖλῳ κατὰ θάτερα, καὶ ὁ Νεῖλος ἂν ἠϋξετο τοῦ χειμῶνος ἐνίστε ὥσπερ οὗτοι τοῦ θέρους. ὥστε ὁμοίως μὲν οὗτοι μείζους ἐγίγνοντ' ἂν, τότε μὲν τοῦ θέρους, τότε δὲ τοῦ χειμῶνος ἑαυτῶν, ὁμοίως δὲ ὁ Νεῖλος ὅτι μὴ πλέον ἢ ἐκάτεροι μείζους καὶ ἐλάττους παρὰ τὴν ὥραν ἐκατέραν. ^[30]

338 ἀλλὰ μὴν εἰ μηδεπώποτ' αὖξηθῇ χειμῶνος ὁ Νεῖλος ἀκούεται, τοὺς δὲ παρ' ἡμῖν ἔστιν ἰδεῖν μείζους ἑαυτῶν γιγνομένους τοῦ θέρους, ἐὰν ὄμβροι κατάσχωσιν, ἄλλο τι χρὴ ζητεῖν τὸ τῆς ἀναβάσεως αἴτιον, εἴπερ δὴ, ὡς τό γ' ἐξ ὄμβρων οὐδαμῇ συμβαίνει. Οὐ τοίνυν μόνον αὖζεται τακτὰ ὁ Νεῖλος, ἀλλὰ καὶ ἀπολήγει τεταγμένως ὀπίσω καὶ σχεδὸν οὐκ ἐν ἐλάττονι χρόνῳ καθίσταται εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἢ ἐν ὅσῳ προῖων ἐξεπλήρωσε. καίτοι οἱ γ' ἐκ τῶν ὄμβρων αὖξανόμενοι ποταμοὶ οὐδαμοῦ τοῦτο πάσχουσιν, οὐδ' ἔπεστιν αὐτῶν τάξις οὐδετέρῳ τῷ παθήματι· εἰκότως, ὅτε γε μηδ' αὐτοῖς τοῖς ὄμβροις. οὐκοῦν καὶ τὸ ἅπαξ τοῦ ἔτους ἀναβαίνειν, τοὺς δ' ἄλλους ὡς τύχοιεν ἐκάστοτε, καὶ τὸ μὴ ἀπολείπειν πρὶν ἐκπληρῶσαι καὶ τὸ πληρῶσαντα αὐθις ἀπορρεῖν, καὶ ἡ μετὰ τοῦτο ἡσυχία τοῦ ῥεύματος οὐκ ἔα παρὰ τοῖς ὑετοῖς εἶναι τὴν πρόφασιν δοκεῖν. εἰ δὲ δεῖ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὑπερβαλόντι καταρράκτας ψάμμος ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐστὶ τοῦ Νεῖλου, τὸ μὲν δὴ κατὰ Λιβύην καὶ παντάπασιν ἔρημοι θῖνες. ὥστ' εἴπερ ὕεν, οὐκ εἰκός γε ἦν γίνεσθαι ῥεύματα, ὑποδεχομένης τῆς ψάμμου τοὺς ὄμβρους εἰς αὐτήν. ἂς γοῦν ἴσμεν ψάμμους ἄλλας εὐμεγέθεις, ἴσμεν τοῦτο πασχούσας, ἐπεὶ καὶ αἱ περὶ τὰς εἰσβολὰς τὰς ἐξ Ἀράβων εἰς Αἴγυπτον ψάμμοι οὐ τοσοῦτον ὕσει ὡς παρήσουσι ῥεῦμα ὕδατι. αἱ δὲ δὴ πρὸς

Λιβύης καὶ κατάντεις ἐπὶ θάτερὰ εἰσιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ περιφανῶς, ἄνευ τοῦ κατ' ἄμφω παραλλάττοντος, καὶ τοῦ τῆς ψάμμου ταύτης παρ' ἧς ἴσμεν ἄλλας πλήθους καὶ τοῦ κατὰ τὸν ποταμὸν ρεύματος τοσοῦτον ὑφουμένου, ὅσον εἰ καὶ ὑπὲρ ἀντιτύπου θαυμαστὸν ἦν. καὶ περὶ Μερόην γέ φασιν ὕειν, καὶ εἰ τοῦτ' ἦν αἴτιον τῆς ἀναβάσεως, οὐκ ἂν ἐλάνθανε δὴ που τοὺς αὐτοὺς ὀρώντας καὶ προσοικοῦντας, οὐδ' ἂν ἐζητεῖτο ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων ὁπόθεν κατέρχεται, ἀλλ' ἦν ἂν φανερὸς αὐτόθεν αὐξανόμενος. οὐ τοίνυν ἐστὶν οὐδ' ἔχουσι λέγειν Αἰθίοπες, οὐδὲν ἔχοντες λέγειν ὡς ὕει παρ' αὐτοῖς. ἄμφω γοῦν ἤκουσα παρ' αὐτῶν. πῶς οὖν ἐξ ὑετῶν αἴρεται; ἔτι τοίνυν καὶ τὰ κάτω τῆς Αἰγύπτου λαμπρῶς πολλάκις ὕεται, — ψακάδι μὲν γὰρ καὶ ἄνω πολλάκις ὡς ἐν χρόνοις, ἀλλὰ τὰ γε πρὸς θαλάττης καὶ κατὰ συνήθειαν πολλῶ—καὶ οὐδ' ὁπωστιοῦν ἐπίδηλον τῷ Νεῖλῳ γίγνεται. ^[35]

339 καίτοι πῶς εἰκὸς τοὺς μὲν ἐν Αἰγύπτῳ γιγνομένους ὄμβρους μὴ κινεῖν αὐτὸν ὅσοι ποτ' ἂν ὦσιν, ἀλλὰ πάσχειν τὸ ὕδωρ ταυτὸν ὅπερ τὸ εἰς τὴν θάλατταν εἰσχεόμενον ἀδήλως ἀναλοῦσθαι, ἐκ δὲ τῶν ἀπορρήτων τόπων, ὡς ἔοικε, τῆς οἰκουμένης ὑπάρχειν αὐτῷ τὴν ἐπίδοσιν, ὥσπερ σοφιζόμενον τὸν Νεῖλον ἢ δεδοικότα μὴ φανῇ διὰ τοῦτο αὐξανόμενος; εἰ δὲ ταῦτ' ἐστὶ γέλως, τοιαῦτ' ἐστὶν ἃ λέγουσιν οἱ προστιθέντες τὴν αἰτίαν τοῖς ὄμβροις. Βούλομαι δέ σοί τι καὶ περὶ τῶν νεφῶν μικρὸν διηγῆσασθαι. ὅτε γὰρ τὸ δεύτερον εἰς Αἴγυπτον ἀνέπλεον τὸν εἰς κορυφὴν ἀνάπλουν, ἐνέτυχεν ἡμῖν περὶ τὸν Θηβαϊκὸν τόπον ἐν νομῷ ὄνομα Ἑρμουνθὶ ἄνθρωπος φυγὰς ἐκ τῆς κάτω πόλεως, Δραῦκος ὄνομα, φίλου καὶ ἐταίρου συμπλέοντος ἡμῖν συστήσαντος αὐτὸν, ὡς εἶδεν ἐκεῖ. ὡς δὲ συνέβη λυθῆναι τὴν φυγὴν αὐτῷ καὶ ἦκεν ἐπὶ θάλατταν, προσῆει πολλάκις ἡμῖν καὶ ἐχρώμεθα ὥσπερ εἰκὸς οἰκείως αὐτῷ. καὶ ποτε οὕτωςι περιεπατοῦμεν περὶ δειλὴν ὁψίαν ἐν τῷ μεγάλῳ δρόμῳ τῷ κατὰ τὰς στοὰς καὶ ἦσαν ἐτησίαι λαμπροὶ ἀπεβλέψαμεν οὖν εἰς τὰ νέφη, καὶ τις ἔφη τῶν παρόντων, ταῦτα δὴ τὰ τοῦ Νεῖλου πνεύματα· οὕτω γάρ πως ὠνόμασε. καὶ ὃς ἐγέλασεν. ἐρομένου δέ μου ὃ τι αὐτῷ τοῦτο βούλοιτο, Οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι ἐγὼ τρία ἐξῆς ἔτη κατετρίβην ἐπ' ἄκροις Αἰγύπτου; Οἶδα, ἔφην, ἀλλὰ τί τοῦτο; Ὅτι ἐγὼ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ τριφθέντι μοι πανταχῇ σκοπῶν οὐκ ἠδυνήθην ἰδεῖν νέφος αὐτόθι τοῦ θέρους, ἀλλὰ ἐστηκότα ἀκλινῇ τὸν ἀέρα ὥσπερ τὰ γεγραμμένα. καίτοι νομίζω, ἔφη, ὁρᾶν τὰ γε ἐγχωροῦντα, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ εἶδον νέφος, ἃ ὑμεῖς, ἔφη, οἶσθε ἐνθὲνδε ἐλαυνόμενα ἄνω καταρρηγνύντα πληροῦν τὸν Νεῖλον. τοῦτο δὴ καὶ τότε ἀκούσας ἐθαύμασα καὶ ἥσθην, καὶ σοὶ νῦν ἀπομνημονεύσας ἐξήγγειλα, ὅπως εἰδείης πόρρω τοῦ ἀληθοῦς ὄντας καὶ τοὺς τούτῳ τῷ λόγῳ καταχρωμένους τε καὶ πεπιστευκότας καὶ ὅλως ἐπίστη τὸ τοῦ Νεῖλου πρᾶγμα ὅτι κινδυνεύει μόνος ποταμῶν οὐδέποτε ὁ αὐτὸς εἶναι, ἀλλ' ἐν αὔξῃ καὶ φθίσει ῥέων ὁμαλῶς, εἰ δὲ βούλει ἀνωμάλως διατελεῖ, ταῖς ἡμέραις τε καὶ νυξὶ τὰ μάλιστά πως παραπλησίως καὶ τῷ περὶ τὴν σελήνην. ^[5]

340 ἀρχόμενός τε γὰρ εἰς ὕψος ἰέναι, ἐπάγων αἰὲ ἕτερον ἐφ' ἐτέρῳ, οὕτως προβαίνει τῇ προσθήκῃ προστιθείς, ἄχρι ἂν τὸ μήκιστον αὐξηθῇ, καὶ συναγερθεὶς ἅπας, ὥσπερ ὁ τῆς σελήνης κύκλος, ἄρχεται λήγειν αὐθις ὑποστρέψας, ὥσπερ στροφὴν τινα δευτέραν ἀποδιδούς ἐπὶ θάτερα· καὶ καταλαμβάνει πάλιν ἡ ἐτέρα περίοδος τῆς ἐπιρροῆς, πολλάκις δὲ καὶ ἐνέμεινε τῆς προτέρας ὅσον μὴ λαθεῖν. οὕτ' οὖν παρὰ τὴν ἀνάβασιν ὁ αὐτὸς ἐστίν, αἰὲ γὰρ αὖξεται, μέχρι ἂν τὰ τέλεια ὑψωθῇ, οὕτ' αὖ παρὰ τὴν ἀπορροήν, αἰὲ γὰρ λήγει, μέχρι ἂν ἀποδῷ. οὕτω δὴ τοι τό γε τοῦ Νεῖλου θειώτερόν τι καὶ ἰδιώτερον ἔοικεν εἶναι ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ποταμούς τε καὶ ρεύματα, καὶ εἰ τούτου ζητοῦμεν αἰτίας, ζητῶμεν καὶ ὧν εἶπον, τί δὴ ποτε ἡμέρα μὲν ἡμέρας μικρὸν προφέρειν ἐτάχθη, μέχρι ἂν κορυφωθῇ τὸ μήκιστον, ἔπειτα ὑπολείπειν, ἄχρι ἂν εἰς τοῦλάχιστον ἀφίκηται, τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐαυτῆς, εἶτα καὶ τῆς νυκτὸς ἐλάττων μετ' ἰσημερίαν γιγνομένη, νύξ δὲ ἀντιλαβοῦσα αὖξην ταῦτα ταῦτα πάσχει, ἐκ προσθήκης καὶ ἀφαιρέσεως προῖοῦσα καὶ ἐπανιοῦσα, μέχρι ἂν ὥσπερ οἱ γεωμέτραι καλοῦσιν εἰς ἐκεῖνο καταστῇ ὅθεν

ἤρξατο φέρεσθαι, ταῦτά τε καὶ τάναντία τῇ ἡμέρᾳ πάσχουσα ἀεί. καὶ γὰρ εἰ τὰ μάλιστά τις εἶναι ταῦτά γε φήσῃ φανερά, τῇ τοῦ ἡλίου πορείᾳ προστιθεὶς τὴν αἰτίαν, ἀλλ' οὐκ αὐτῆς αὖ τῆς περὶ τὴν πορείαν τάξεως οὐδὲ τοῦ ταῦθ' οὕτως ἀνάγκαις τὸ ἐξ ἀρχῆς κατακλεισθῆναι, οἷον εἰ βούλει τριμήνοις μὲν χρόνοις ὠρίσθαι τὰς μεταβολὰς, νυκτὶ δὲ καὶ ἡμέρᾳ τοσοῦτον τὸν σύμπαντα ἀποδοθῆναι χρόνον, εἶναι δὲ ὅρους τακτοὺς τῷ θεῷ πρὸς ἄρκτους καὶ μεσημβρίας, οὓς οὐχ οἷόν τε ὑπερβῆναι, τούτων οὐδενὸς δὴ που τὸ αἷτιον δείξει, πλὴν εἰ προσποιήσεται. καίτοι τοσοῦτόν γ' ἐστὶ προὔργου τοῦ παραδείγματος, τοῦ μὲν γὰρ ἡλίου διττὴν οὖσαν τὴν κίνησιν ὁρῶμεν ὡς περὶ τῶν ὅλων περάτων εἰπεῖν, ἀφ' ὧν καὶ τὰ μήκη καὶ τὰς βραχύτητας ἐκάστων τῶν χρόνων ἔξεστι συλλογίζεσθαι· ὅτε δ' αὐτὸ τοῦτο ὁμολογεῖται περὶ Νείλου, μηδέπω καὶ νῦν εὐρήσθαι πόθεν ὁρμάται καὶ τί τὸ νότιον πέρας αὐτοῦ, πῶς οἷόν τε τὴν αἰτίαν ζητεῖν, ἢ πῶς εἰπεῖν πόθεν αὖξεται; ἀλλ' ἴσως οὐκ ἐπὶ τούτου μόνον, ὥσπερ ἔφην, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἄλλων χαλεπὸν τὰς αἰτίας ἐξευρεῖν. ^[5]

341 τέτταρα δὲ ἐπὶ πᾶσι σημεῖα ποιησάμενος τοῦ μὴ τὰ νέφη μὴδὲ τοὺς ἐτησίας ἀνάγειν τὸ ρεῦμα, καὶ δὴ καταλύσω τὸν περὶ τούτου λόγον. ὧν ἓν μὲν ἐστὶ τὸ καὶ πρὶν ἐτησίας συμβῆναι πολλάκις αἵρεσθαι τὸν ποταμὸν, δεύτερον δὲ τὸ μὴ καὶ συμβάντων ὅλως, τρίτον δὲ καὶ τέταρτον τούτοις ἀκόλουθα τὸ μὲν ὡς οὐ τηνικαῦτα μέγιστος ἐπέρχεται, ἡνίκ' ἂν μέγιστοι καταίρῳσιν ἐτησῖαι καὶ νέφη πλεῖστα κινήσωσι, τὸ δ' ἐναλλάξ ὡς οὐ τηνικαῦτα αὖ βραχύτατος, ἡνίκ' ἂν τὰ πνεύματα κοῦφα συμβῇ, πάντα ταῦτα εἰκὸς ὄν οὐχ ὡς νῦν ἔχειν, εἴπερ ἢ οἱ ἐτησῖαι κύριοι τοῦ ρεύματος ἦσαν, ἢ κατὰ στόμα εἵργοντες, ἢ πληροῦντες ἐξ οὐρανοῦ. Ἴνα δὲ καὶ τὴν Ἡροδότου γνώμην μὴ παντάπασιν ἀτιμάσωμεν ὡς δὴ τὸ παράπαν οὐδ' ἀντειπεῖν ἄξιον, φέρε σκεψόμεθα ἃ κάκεῖν περὶ τούτων δοκεῖ. φησὶ δ', εἴ τι μεμνήμεθα, ἀπελαυνόμενον τὸν ἥλιον ὑπὸ τῶν ἐνταυθοὶ χειμῶνων ἔρχεσθαι τῆς Λιβύης τὰ ἄνω καὶ τήκειν τὸ ὕδωρ, τήκοντα δὲ ἐλάττω ποιεῖν τὸν Νεῖλον τοῦ χειμῶνος ἢ τοῦ θέρους. ἔστι δὲ τοῦτο οὐκ εἰπεῖν πῶς ὁ Νεῖλος αὖξεται, ἀλλὰ πῶς μειοῦται συμπλάσαι. ὅτι μὲν γὰρ τοῦ χειμῶνος καθαρώτατός ἐστιν ὁμολογεῖται παρὰ πάντων, τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος αὖξοιτ' ἂν τοῦ θέρους, ὅτ' ἐστὶ μείζων ἅμα καὶ θολερώτερος. ἔτι οὖν μένει τὸ ζητούμενον, ἕως ἄν τις μὴ δείξῃ τοῦτο, πῶς ὁ ῥοῦς ὑψοῦται, τὸ γὰρ κύριον καὶ πρῶτον αὐτοῦ ρεῦμα τὸ χειμερινὸν φαίνεται. ἄνευ δὲ τούτων, εἰ μὲν τοσοῦτον ἦν τὸ διαφέρον παρὰ τὴν χειμερινὴν τοῦ ἡλίου πορείαν, ὥστε ποιεῖν θέρος περὶ τὴν ἐκεῖ γῆν, ὅταν ἐνταῦθα χειμῶν ἴσθηται, καὶ πάλιν αὖ χειμῶνα, ὁπότεν θέρος ἴσθηται παρ' ἡμῖν, ἴσως ἂν ἦν παραδέξασθαι. ^[35]

342 νῦν δ' ὅτι μὲν οὐκ ὀλίγον θερμὴ προφέρει τὰ κεῖ τῶν παρ' ἡμῖν τοῦ χειμῶνος οὐδεὶς ἀντιλέγει, οὐδὲν μὴν κωλύει καὶ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἐλάττω τὸν ἥλιον τοῦ χειμῶνος ἢ τοῦ θέρους ἔχειν τὴν ἰσχύν. οὐδὲ γὰρ τοῦ θέρους δὴ που περὶ μὲν τὴν ἄρκτον καὶ τὴν ταύτη γῆν ἰσχύειν αὐτὸν φήσομεν, Αἰγύπτου δὲ καὶ Λιβύης ἀποχωρεῖν, ἀλλ' ἐκεῖ καὶ μᾶλλον κάει, μάλιστα μὲν, οἶμαι, ἐν Αἰθιοπίᾳ, ἔπειθ', ὥσπερ εἰκὸς, ἐν Αἰγύπτῳ, μάλιστα μὲν ἐν τοῖς ἀνωτάτῳ, ἔπειτα ἐξῆς κατὰ λόγον, ἐπεὶ καὶ περὶ τὴν Σκυθικὴν γῆν καὶ τὸν Πόντον οὐδὲν κωλύει τὸ θέρος ψυχρότερον τοῦ θέρους τοῦ παρ' ἡμῖν εἶναι πολλῷ γε, καίτοι τοῦ ἡλίου τὰ βόρεια ἐλαύνοντος τοῦ παντὸς οὐρανοῦ. καίτοι εἰ ἀντεστρέφοντο αἱ ὥραι τοῦ ἔτους ἐν τοῖς τόποις τούτοις, ὁμοίως μὲν ἂν πρὸς μεσημβρίαν ἀπιόντος τοῦ ἡλίου καὶ χειμῶνα ποιοῦντος ταύτῃ θέρος ἦν κατ' Αἴγυπτον καὶ τὴν τοῦ Νείλου λῆξιν, ὁμοίως δ' ἂν πρὸς ἄρκτον ἐπανιόντος ἐπλεονέκτει θερμὴ τὰ πρόσβορρα, ὃ πολλοῦ δεῖν οὕτως ἔχειν φαίνεται. εἰκότως κινεῖται μὲν γὰρ, οἶμαι, τὰ πρὸς ἄρκτον, οὐ μὴν πληροὶ γε εἰς αὐτήν. οὐκοῦν ὅτε τοῦ θέρους αὖξανόμενος φανερός ἐστιν ὁ Νεῖλος, δῆλον ὅτι τοῦ γε χειμῶνος ἀδυνάτως ἔχει τήκεσθαι. εἰ γὰρ ἦν ὁ ἥλιος αἷτιος, εἴργεν ἂν τοῦ θέρους ἔτι μᾶλλον τὴν ἀνάβασιν, ἰσχυρότατός γ' ὧν αὐτὸς αὐτοῦ τότε κάκεῖ πολλῷ, ὥστ' αὐτὸ ἐν αὐτῷ λύεται. εἰ μὲν γε τηνικαῦτα ἐξέτηκεν, ἔθ' ἥττον ἂν εἶα πληροῦσθαι νῦν· εἰ δὲ μὴ τήκει τοῦ

χειμῶνος, οὐ διὰ τοῦτο ὁ Νεῖλος μείζων τοῦ θέρους. ὅμοιον δ' εἶναί μοι δοκεῖ τό τε ἀπελαύνεσθαι φάσκειν τὸν ἥλιον ὑπὸ τῶν χειμῶνων καὶ τὸ τὸν Νεῖλον τῷ ἡλίῳ τήκεσθαι. ἀλλ' οὐθ' οἱ χειμῶνες τὸν ἥλιον ἀπελαύνουσιν, ὥ κάλλιστε λογοποιῶν, οὐδὲ γὰρ ἐφικνοῦνται τῆς τοῦ ἡλίου χώρας, ἀλλ' ὁ ἥλιος ἀποχωρῶν κατὰ τὴν αὐτοῦ πορείαν καὶ φύσιν τοῖς ἀνέμοις παρέχει ψυχροῖς καὶ βιαίοις ἔτι μᾶλλον γίνεσθαι· οὔτε ὁ Νεῖλος τηκόμενος ὥσπερ ὁ Ξάνθος ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου τοῦ ἡλίου συστέλλει τὸ ρεῦμα. Ἀλλὰ γὰρ εὐφημότατα καὶ κάλλιστα εἰρηκῶς Ἡρόδοτος περὶ Αἰγύπτου καὶ Νείλου ὀλίγα τῶν ἀληθῶν εἰρηκῆναι κινδυνεύει, οὐχ ὡς ἐπὶ τὸ μείζον αἴροντος αὐτοῦ λέγω πάντα, ἐπεὶ τοι τινὰ γ' ἔσθ' ἃ καὶ μείζω παρέλιπεν· ὧν εἰπεῖν αὖ νῦν οὐδὲν ἐπείγει λέγειν, ἀλλ' ἃ γε τῶν ὄντων ἐτέρως εἴρηκεν, οἷον ὡς ὑπὲρ Ἡλιούπολιν τεττάρων ἡμερῶν πορείαν αὐθις εὐρεῖα Αἴγυπτος, ἥ γε οὕτως εἰς στενὸν ἀεὶ κλείεται καὶ πρὸς γωνίαν ὥστε ὁ Νεῖλος εἰς αὐτὴν ὑπερβάλλει δι' ἀμφοῖν τῶν ὁρῶν ἤδη συμπεπτωκότων· καὶ τοῦτ' εἰσὶν οἱ καταρράκται ἢ διὰ τῶν ὁρῶν τοῦ ποταμοῦ κατάβασις, Αἰγύπτου πάσης ὥσπερ εἰ κορυφή. ^[5]

343 ὥστ' ἔτι προσπλέων τῷ κατ' Ἐλεφαντίνην ὄρμῳ εἰκάσεις κεκλεῖσθαι τὸ ρεῦμα· μὴ γὰρ ὅτι Αἴγυπτος εὐρεῖα ἔτι, ἀλλὰ καὶ τὸ ρεῦμα τοῦ Νείλου στενὸν ἤδη φαίης ἂν ὑπορρεῖν ὑπὸ τῆς πέτρας αὐτόν. ἴδοις δ' ἂν καὶ πρὶν εἰς Ἐλεφαντίνην τελέσαι πρὸ οὐκ οἶδ' ὁπόσων τινῶν σχοίνων συνιόντα οὕτω τὰ ὄρη ὡς μέσον εἶναι μηδὲν πλὴν τοῦ ρεύματος αὐτοῦ, καὶ τοῦτο ἐνταῦθα εὖρος Αἰγύπτου ὅπερ τοῦ ποταμοῦ. ἢ τᾶλλα ἂν τις ἐλέγχοι τῶν ἐκείνου πόσον ἔργον ἐπεξελεθῆν, ὅς γέ φησι καὶ περὶ τῶν πηγῶν δὴ που τοῦ Νείλου πυθέσθαι παρὰ τοῦ γραμματιστοῦ τοῦ Σαΐτου ὡς ἄρ' εἴη ὄρη δύο μεταξὺ Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης, τούτων δὲ τῶν ὁρῶν ἐκ τοῦ μέσου ρέοιεν αἱ πηγαί, καὶ τὸ μὲν ἡμισυ τοῦ ρεύματος ἐπ' Αἰθιοπίας καὶ νότου ἀνέμου ρέοι, τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ ἐπ' Αἰγύπτου τὰ βόρεια. καίτοι ἢ γ' Ἐλεφαντίνη, μέχρι ἧς ἀναπλεῦσαί φησιν, ὑπ' αὐτοῖς σχεδὸν τοῦ Νείλου τοῖς καταρράκταις ἐστίν, ἀπέχουσα μάλιστα ἐπτὰ σταδίους. ἀνέπλευσα γὰρ οὖν ἔγωγε καὶ αὐτὸς καὶ εἶδον ἀκριβέστερον ἢ ἔδει φασίν. εἰ δὲ δεῖ κατ' αὐτόν Ἡρόδοτον καὶ παρεξελεθῆν ψυχαγωγίας ἕνεκα καὶ μηδὲν ἔξω τοῦ προκειμένου τὸν λόγον ἐξάγοντα, οὕτως συνέβη. ὡς ἀνήγειν ἐπὶ τοὺς βωμοὺς οὐ τοῖς Αἰθίοσιν ἐστὶν ἢ φρουρὰ, πολὺ τῆς ὄχθης ἀποσπάσας τοῦ ποταμοῦ, ὑπερβὰς ἐπὶ τὸν ὄρμον, ὅς ἐστι πρῶτος ὑπὲρ Καταδούπων, εἰς Φίλας διέβαλον· ἔστι δ' αὕτη νήσος μεθόριον Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας, τοσαύτη τὸ μέγεθος ὅσηπερ ἡ ἐν αὐτῇ πόλις περιρρεῖ δ' αὐτὴν ὁ Νεῖλος ἀκριβῶς μέσσην ἑαυτοῦ ποιῶν. ἐπεὶ δ' ἐπανήγειν, ἐχώρουν μὲν πάλιν τὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Φίλων, καὶ προσεδόκων νῦν γέ που τοὺς καταρράκτας ὄψεσθαι. ^[35]

344 καὶ τοὺς ἄγοντας ἀνηρώτων, οἱ δ' ἡγνόουν. οὕτω δὲ γενόμενος πάλιν ἐν τῇ Συήνῃ, ἣν ἀπὸ τῆς Ἐλεφαντίνης ὁ Νεῖλος διαιρεῖ, δέομαι τοῦ φρουράρχου, καίτοι φαύλως ὑπ' ἀρρωστίας διακείμενος, πέμψαι με ὀπίσω πλοῖόν τι κοῦφον δόντα, τῆς θεᾶς ἕνεκα τῶν καταρρακτῶν, συμπέμψαι δὲ καὶ τοὺς ἀναγκάσοντας τοὺς ἐν τῇ νήσῳ τῶν καταρρακτῶν, εἰσὶ δ' οὗτοι ναῦται συνήθεις τοῦ ρεύματος, ἐπιδεῖξαι ἡμῖν αὐτοὺς τε καὶ τὸ θέαμα δὴ τὸ ναυτικὸν ὃ τι εἴη, ἐπυνθανόμην γὰρ τῶν αὐτόθι· ὁ δὲ μάλα μὲν ἐργῶδες ἔφη εἶναι καὶ ἐθαύμαζε τὴν γνώμην, οὐκ οὐν αὐτός γε μέχρι τούτου θαρρῆσαι, ἡρνήθη δὲ οὐ τό γε παντελές, ἀλλ' ἐπειδὴ πειρώμενος ἀποτρέπειν οὐκ ἔπειθεν, οὕτω πέμπει, καὶ τᾶλλα ἔχων οἰκείως καὶ βουλόμενος χαρίζεσθαι. ἀνέπλευσα δὲ κακείνους τε ἰέντας ὑπὲρ τῶν σκοπέλων, ὥσπερ εἰώθεσαν, εἶδον ἀπ' ἄκρας τῆς νήσου, ἣ ἀνέχουσα ἐκ μέσου περιφανεῖς πανταχῇ ποιεῖ τοὺς καταρράκτας, καὶ προσέτι αὐτὸς ἐπεθύμησα εἰς τὸν λέμβον ἐμβὰς πειραθῆναι τοῦ πλοῦ, οὐ μόνον διὰ τῶν αὐτῶν δι' ὧνπερ ἐκείνους εἶδον κατεννεγμένους, ταῦτα δ' ἦν τὰ πρὸς ἔω τῆς νήσου, ἀλλ' ἀρξάμενος αὐτόθεν περιπλεῦσαι κύκλῳ πᾶν τὸ ὁρώμενον, καὶ κατὰ τὴν ἐτέραν τῆς νήσου πλευρὰν ἀφεῖναι κατὰ ῥοὺν ἐπὶ τὰς πόλεις. ὅπερ οὖν λέγω οὐκ ἀκούσας, ἀλλ' ἰδὼν ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι ἢ τ' Ἐλεφαντίνη

ὕπ' αὐτοῖς ἐστὶ τοῖς καταρράκταις, μεταξύ τε Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης οὐδέν ἐστιν ἄλλ' ἢ τὸ
ῥεῖθρον τοῦ ποταμοῦ, καὶ προσοικεῖ τὴν ὄχθην ἑκατέρα τῶν πόλεων τούτων. εἰ τοίνυν
Ἡρόδοτος εἰς Ἐλεφαντίνην ποθ' ἦκεν, ὥσπερ εἴρηκεν, ἔσθ' ὅπως πρῶτον μὲν ἀκοὴν διηγείτο
περὶ ὧν εἶδεν, ἔπειθ' οὕτω ψευδῇ ὥστε περὶ τῶν ἀρχαίων πηγῶν τοῦ Νείλου ζητῶν καὶ φήσας
οὐδενός πω τάληθές ἀκοῦσαι, ἀλλὰ τόδε μὲν ἤκουσα τοῦ γραμματιστοῦ γράψαι, καὶ ταῦτα τοῦ
ἐν τῷ Σαΐτικῳ νομῷ περὶ τῶν ἐν Ἐλεφαντίνῃ, ** ἢ μνησθεῖς, εἰ μὴδὲν ὧν ἤκουσεν εἶχε
σιωπῆσαι, ἄλλοις ἂν ἢ τούτοις οἷς ἐγὼ νῦν εἶπον ἐλέγχοις ἐπὶ τὸν λόγον χρήσασθαι. νῦν δέ
φησι μὲν ὡς παίζειν αὐτῷ δοκοίη ὁ γραμματιστής, δι' ὧν δ' εἰκὸς ἦν ἐλέγχειν, ἀπέλιπεν, ὅτι
πρῶτον μὲν ἀπὸ πολλοστοῦ μέρους ἤρξατο φράζειν αὐτῷ τὰς πηγὰς πολλῶν γὰρ μηνῶν
ἀνάπλουν ὑπὲρ τὸν τόπον τοῦτον ἔτι ὁ Νεῖλος γιγνώσκεται· ἔπειθ' ὅτι ἀμήχανον οὐ μὴ ἔστι
ῥεῖν τῷ ποταμῷ κατὰ συνήθειαν, ἀλλὰ ὑπὲρ τῶν πετρῶν καταρρήγνυσι βιαζόμενος τὴν
κατάβασιν, ἐνταῦθα ἄνω φέρεσθαι τὸ ἥμισυ τοῦ ρεύματος, ὥσπερ οἱ πρὸς τὰ ὑψηλὰ ὄρνιαθες. [5]

345 τὸ γὰρ δὴ λεγόμενον οὐχὶ ἄνω ποταμῶν τοῦτ' ἂν εἴη χωρεῖν, ἀλλ' ὁρῶν ἄνω χωρεῖν τὰς τῶν
ποταμῶν ἀκούειν πηγὰς; ἀλλ' οὐτ' ἐλθὼν εἰς Ἐλεφαντίνην οὔτε σαφές περὶ τούτων εἰδὼς
οὐδὲν κέχρηται λόγῳ πειθομένοις μὲν κεχαρισμένῳ, ἀπιστοῦσι δ' ἔχοντι ἀναφοράν. Ἐπεὶ ἐπὶ
τούτοις προειρημένοις φησὶν, εἰ ἄρα ταῦτ' ἀληθῆ, δοκεῖν αὐτῷ δίνας ἐνταῦθα εἶναι καὶ
παλιρροίας τοῦ ποταμοῦ. καὶ τί δεῖ παλιρροίας καὶ δίνας λέγειν, ἀμελήσαντα ὅτι οὐτ' αὐτόθεν ὁ
Νεῖλος ὀρμαῖται, ἀλλὰ πολὺ πλείων ὁ ἄνω τόπος αὐτόθεν ἤπερ ὁ πρὸς θάλατταν, οὐθ' ὑπὲρ
τοὺς καταρράκτας δυνατὸν τὸ ὕδωρ ὑπερβαλεῖν, εἰ μὴ κατ' Αἰσχύλον ὡς ἀληθῶς ἐξ αἰθέρος τις
αὐτὸ κατάπαλτον φέρεσθαι θεῖη, οὐτ' ὄρος οὐδὲν ἐστὶ μεταξύ Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης, ἀλλὰ
μᾶλλον ἐν τῷ μεταξύ τῶν ὀρῶν ἢ τε Συήνη καὶ ἡ Ἐλεφαντίνη. οὐ μὴν ἅπαν ψεῦδος τὸ
εἰρημένον, ἀλλ' εἰσὶ μὲν αἱ πηγαὶ ἐν τῷ μεταξύ Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης ὡς ἀληθῶς, πέτραι
μεγάλαι δύο ἐν μέσῳ τῷ πόρῳ ἀνέχουσαι καὶ τὸ μέσον αὐτῶν Αἰγύπτιοι φασὶν εἶναι πηγὰς. εἰσὶ
δ' οὐ παντὸς αὐταὶ τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ τῷ πρὸς Αἰγύπτου κάτω συντελεῖς, οὐκ ἀρχαῖαι. καὶ μὴν
καὶ τὸ βάθος γε οὐκ ἐφικτὸν ἔφασκον εἶναι πειρωμένῳ, πειρᾶσθαι δὲ οὐ συμφέρειν τοῦτό με
καὶ ἀπέτρεψεν ὄντα πρὸς αὐτῷ καὶ δὴ, οὐ γὰρ ἦν τοσοῦτον τὸ διάφορον. αὐταὶ οὖν αἱ πηγαὶ
κατὰ φύσιν που ρέουσι, καὶ οὐ μόνον τῷ λόγῳ πείθομαι ὅτι εἰσὶν αὐτόθι πηγαὶ, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ
τῷ πράγματι πολὺ πλείων ἀπὸ τούτων ὁ ποταμός ἐστι καὶ τὸ εὖρος καὶ ἅπας ὡς ἔπος εἰπεῖν,
καὶ πλοῖα μείζω δέχεται προΐων καὶ οὐ μείζω μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλῶ. [35]

346 καίτοι τούναντίον οἱ ποταμοὶ πάσχουσι, προϊόντες ἐλάττους γίνονται, ὅταν μὴ ἄλλο ὕδωρ
ἐπιβοηθῇ. Εἰ δὲ δεῖ καὶ περαιτέρω διαβῆναι, ἐρῶ σοι δι' ὀλίγων ἃ ἤκουσα ἀνδρὸς Αἰθίοπος τῶν
ἐκεῖ δυνατῶν. ὁ μὲν γὰρ ὕπαρχος ἀπὼν ἐτύγχανεν, ἡνίκα ἡμεῖς ἐπέβημεν τοῦ χωρίου,
ἐπιτροπὴν δὲ τις ἔχων ἦν, ὃς ἐμοὶ δι' ἐρμηνέων εἰς λόγους ἦκε. καὶ ὅσα μὲν ἔξω τοῦ παρόντος
ἐστὶ λόγου παραλείψω, ἔφη δ' εἰς Μερὸν, ἤπερ ἐστὶ πόλις μεγίστη τῶν ἐν Αἰθιοπία καὶ οὐ τὰ
βασίλεια τῶν Αἰθίοπων, τεττάρων, οἶμαι δὲ καὶ ἐξ εἵπε μηνῶν, αὐτόθεν εἶναι πλοῦν,
καταρράκτας δὲ ἐκδέχεσθαι πολλοὺς ἄλλους ἐπ' ἄλλοις, σχεδὸν εἰς ἔξ καὶ τριάκοντα τοὺς
σύμπαντας ὑπὲρ Ψέλχιν μέχρι Μερὸς, καὶ τοῦτο πᾶν εἶναι τὸ γινωσκόμενον δὴ ρεῦμα τοῦ
ποταμοῦ. Μερὸς δὲ ἐπέκεινα οὐ μέμνημαι μεθ' ὁπόσον τι ἔφη οὐκ εἶναι τὸ ρεῦμα καθ' ἑν,
ἀλλὰ δύο εἶναι ρεύματα, ὧν τὸ μὲν ἕτερον γήινον τὴν χροάν, τὸ δ' ἕτερον ἀέρος ἐγγύς. ταῦτα δὲ
συνιόντα καὶ μιγνύμενα γίγνεσθαι τὸν Νεῖλον τοῦτον, τὰ δὲ ἄνω οὐτ' αὐτὸς ἔφη ἔτι
γιγνώσκειν οὐτ' ἄλλον Αἰθίοπων οὐδένα εἶς γε τὸ παντελές, ἀλλ' εἶναι μὲν ἀνθρώπους
μέλανας, μελαντέρους ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ὁμόρων τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀεὶ εἰς ἄκρον δὲ οὐκ ἔχειν
ἀνενεγκεῖν ὅθεν καὶ δι' ὧν φέρεται τὰ πρὸς πηγῶν ὁ ποταμός. καίτοι πῶς οὐκ ἄτοπον καὶ
ὑπερφυῖν Αἰθίοπας μὲν ὁμολογεῖν μὴ ἔχειν εἰπεῖν τοῦ Νείλου τὰς πηγὰς, ἡμᾶς δὲ ἀεὶ τούτου
μὲν ζητουμένου, εὐρημένου δὲ οὐδέπω καὶ νῦν, τίς ἢ τῆς ἀναβάσεως αἰτία φροντίζειν καὶ τὸ

πρῶτον, φασὶν, οὐκ εἰδότας τὸ δεύτερον ζητεῖν; καὶ ταῦτ' οὐχ ἴν' Ἡροδότῳ πρὸς ἀηδίαν ἐπιτιμήσω διεξήλθον—οὔτε γὰρ ἄλλως τῶν ἡσκηκῶτων ἔγωγε τὸ τοιοῦτον, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ποιοῦσι συγχαίρω, Ἡροδότῳ τε καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔρωτος χάρις, ὃν ἡμῖν πρῶτος ἐνέβαλεν Αἰγύπτου, καὶ τᾶλλα, φασὶν οἱ παρρησιαζόμενοι, φίλος ἀνὴρ—ἀλλ' οὕτω περὶ τούτων τάληθές εἴρηται. πρόειμι δὲ πορρωτέρω τῶν ἐλέγχων, ἵνα ὥσπερ καφαλαίῳ κατακλεισθεῖς ὁ λόγος βεβαιωθῇ. ἄρχεται μὲν γὰρ ἡ ἀνάβασις τροπαῖς θεριναῖς ἢ ὀλίγῳ βραδύτερον· τότε δ' Αἰγύπτου τῶν πρὸς Αἰθιοπίαν καὶ Λιβύης τῶν πρὸς Αἴγυπτον ὑπὲρ κεφαλῆς ὁ ἥλιος ἵσταται. ^[35]

347 ὁ δὴλον ἐκ δυοῖν τῶν μεγίστων σημείων, ὧν οὐδέτερον περὶ τὴν ἄλλην συμβαίνει γῆν, ὅσῃν ἡμεῖς οἰκοῦμεν. δυοῖν γὰρ ὄντοιν πολισμάτοιν, οἷν ἀρτίως ἐμνήσθην ἐπ' ἄκροις τῆς Αἰγύπτου—Φίλας γὰρ τὰς ὑπὲρ τῶν καταρρακτῶν μεθόριον Αἰγύπτου λέγω καὶ Αἰθιοπίας—ἐν μὲν Ἑλεφαντίνῃ λάμπεται πάντα, καὶ νεῶ καὶ ἄνθρωποι καὶ στῆλαι, καὶ οὐδὲν ἔχει σκιὰν τῆς μεσημβρίας, ἐπειδὴν τὴν μεγίστην ὁ ἥλιος πληροῖ· ἐν δὲ Συήνῃ τῆς αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ ὥρας μέσος ἐν μέσῳ τῷ ἱερῷ φρέατι ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου φαίνεται, ὥσπερ ἐπίθημα ἴσον πανταχόθεν πρὸς τὸ χεῖλος ἐλλάμπων. καίτοι τοῦτ' ἀμφοτέρων ἐστὶ σημεῖον, τοῦ τε μὴ τοῦ χειμῶνος ἐγγυτέρω τῆς Λιβύης γίνεσθαι τὸν ἥλιον ἢ τοῦ θέρους, εἴ γε δὴ δυοῖν ὄντοιν τῆς Αἰγύπτου μερῶν ἐπὶ τῆς Λιβύης ἢ Ἑλεφαντίνῃ πεπόλισται· πάντα γὰρ ἐνταῦθα ἤδη συμπτέπτωκεν, Αἴγυπτος, Ἀραβία, Λιβύη, Αἰθιοπία, τὰ μὲν ἔνθεν, τὰ δὲ ἔνθεν εἰς ταυτὸν ἦκοντα· ἔπειτα εἰ τὰ μάλιστα τις αὐτῷ δοίη τὸν ἥλιον τῇ Λιβύῃ πλησιάζοντα τήκειν τὸ ὕδωρ, αὐτὸ τοῦτο κατ' αὐτοῦ γίνεται. εἰ γὰρ ἐξέτηκε τοῦ χειμῶνος τὸν ποταμὸν διὰ τὸ προσχωρεῖν, δῆλον ὅτι τοῦ γε θέρους, ὁπνῆκα ἔστη κατ' αὐτοῦ, παντελῶς ἀναρπάσας ὥχετ' ἄν. οὐ γὰρ ἄλλον γέ που τρόπον ἐγγυτέρω τῆς γῆς ἐνὶ γίνεσθαι φῆσαι τὸν ἥλιον ἢ ὅταν εἰς κάθετον ὑψωθῇ, ἐπεὶ ὅτι γε οὔτε τῇ Λιβύῃ πλησιάζει ποτὲ ὁ ἥλιος οὔτ' ἄλλω μέρει τῆς γῆς οὐδενὶ ῥαδίως ἂν τις ἔχοι μαθεῖν. οὐ γὰρ μέρη τῆς γῆς ἐπέρχεται δὴ που τὰ μὲν θέρους, τὰ δὲ χειμῶνος, ἀλλ' ἡ γῆ μᾶλλον ἐν μέρει τῆς ἐκείνου περιφορᾶς ἐστίν. ἀλλ' ἀπέχει μὲν τὸ ἴσον πάσης ἀεὶ τῆς γῆς, οἷς δ' ἂν ὑπὲρ κορυφῆς ἴσθηται τὰ μεσημβρινὰ, τούτοις πλείστην φέρει τὴν φλόγα. φαίνεται τοίνυν οὐκ ἐπέχων οὐδὲ ἱστάς, οὐδ' ἀναρπάζων τὸν ποταμὸν τότε, οὐδ' ἐλάττω ποιῶν ἐκ μείζονος, ἀλλ' αὐξάνόμενον καὶ προσθήκην ἀεὶ τῷ ρεύματι λαμβάνοντα ἐφορῶν. ὁ σὺ θαυμάζεις καίτοι πότε λοιπὸν τήκεσθαι φήσομεν τῇ θέρμῃ τὸν Νεῖλον, εἰ ὑπὸ γε τὴν τοιαύτην ἀκμὴν ἀνίων ὁρᾶται; ὑποστρέψας τοίνυν ὁ ἥλιος ἐκ τροπῶν ἐπ' Αἰθιοπίας χωρεῖ· λέγω δὲ πως καθ' Ἡρόδοτον τῷ ρήματι. ^[35]

348 ὥστ' ἀεὶ τοῖς ἀνωτέρω ταυτὸν τοῦτ' ἔχων σχῆμα πορεύεται. ταῦτα δ' ἐστὶν ἡ τοῦ ποταμοῦ πορεία, ὥστ' ἀεὶ παρῆρεϊτ' ἂν οὐκ ὀλίγην μοῖραν τοῦ ὕδατος καὶ κατὰ μικρὸν ἐξήραινεν ἂν, οὗ τούναντίον φαίνεται ποιῶν· εἰ τοῦτ' ἄρα εἰπεῖν δεῖ, μᾶλλον δ' οὐχ ὁ ἥλιος, οἶμαι, φαίνεται ποιῶν, ἀλλ' ὁ Νεῖλος τούναντίον, εἴτ' οὖν ποιῶν εἴτε πάσχων δεῖ λέγειν. δέον γὰρ αὐτὸν λήγειν κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου κίνησιν, ἀρξάμενος αὐξάνεσθαι αὖξει κατὰ μικρὸν αὐτὴν τὴν ἐπίδοσιν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἀκμὴν ὁ μὲν τοῦ καύματος, ὁ δὲ τῆς ἐπιρροῆς παρέχεται. Ἄλλ' ἄγε δὴ μετάβηθι, Ἐφόρου δὲ τοῦ φιλοσόφου καὶ σοφοῦ κόσμον ἄεισον, ᾧ κεκόσμηκεν ἀνὴρ αὐτόν τε καὶ τὴν συγγραφὴν. καίτοι δέδοικα μὴ γελοιότερος ὁ πειρώμενος ἐλέγχειν ὧ τοῦ φάσκοντος εὐρεῖν· εἰ μὲν γὰρ μὴ πολὺ μὲν Καταδούπων ἄνω, πολὺ δ' ὧν ἴσμεν τόπων ἔτι τὴν ἐπίδοσιν κατῆγεν ὁ Νεῖλος, τάχ' ἂν τις προσεῖτο τὴν ὑπόνοιαν ὡς ἄρα ἐκ τοῦ Λιβυκοῦ ὄρους καὶ τοῦ Ἀραβίου τὸ ὕδωρ ὑποχωροῦν εἰς τὸ κάτω πληροῖ τὴν Αἴγυπτον μέσῃν τε καὶ κοίλῃν οὔσαν, ἃ φησιν ἐκεῖνος τὴν θέρμην αἰτιώμενος. νῦν δ' αὖ καὶ οἱ μηδεπώποτε ὄνομα ἀκούσαντες Ἐφόρου τοῦτ' ἴσασιν ἐκ πολλῶν ἡμερῶν πλοῦ κατιόντ' αὐτὸν ἄνωθεν ὑψηλὸν καὶ περὶ τε αὐτοὺς Καταδούπους θαυμαστὸν αἰρόμενον καὶ τὸ μεταξὺ Συήνης καὶ Ἑλεφαντίνης, ὅθεν περ τῶν Αἰγύπτου μερῶν ὁ κληθεῖς ἂν ὑφ' Ἑλλήνων Ἑρμῆς ἄρχεται,

θαυμαστῶ κτύπῳ διεξίοντα καὶ πληροῦντα τριάκοντα πήχεις ἄγοντα ὡς μέσῳ εἰρῆσθαι. πῶς οὖν τὸ ἐκ τῶν ὁρῶν τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν κλειόντων τὴν Αἴγυπτον ὕδωρ τοσοῦτον κάτω τῆς ἀναβάσεως τοῦτ' ἐστὶ τὸ ποιοῦν τὴν ἀνάβασιν, καὶ τὸ αὐτὸ ἅμα μὲν πληροῖ τὴν Αἴγυπτον ὑπορρέον, ἅμα δὲ ὑπὲρ κορυφῆς Αἰγύπτου τοσοῦτον φαίνεται κατὰ νώτου τοῦ ἀρχαίου ὕδατος φερόμενον, εἰ μὴ καὶ Ἐφορος τοῦτ' ἐρεῖ καὶ προσθήσεται τῷ σοφῷ ὅτι ὥσπερ ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων εἰς τὸ κοῖλον καταρρεῖ τὸ ὕδωρ, οὕτως πάλιν ἐκ τῶν κοίλων ἀναστρέφει πρὸς τὰ ὑψηλὰ, καὶ ἀρξάμενος ἐκ θαλάττης ὁ ποταμὸς αὐθις ὑποστρέψας ἐπὶ καταρράκτας καὶ Μερόην ἄνω φέρεται, ὥσπερ τις ἐν προσάντει δολιχὸν τρέχων. ^[5]

349 ταῦτα δὲ οὐδ' ἂν τοὺς αὐτοῦ πολίτας οἶμαι πείθοι λέγων. καὶ δὴ τοῦτο τὸ ἰσχυρὸν ἐῷ, καίτοι φασὶ καὶ τὰς κλοπὰς ἄχρι τούτου δεῖν ἐλέγχειν, ἕως ἄν τις τὰ φώρια ἐν τοῖν χεροῖν ἔχοντα ἀποδείξῃ. ἀλλ' ἕτερον εὔηθες αὐτὸ γὰρ τοῦτο πρῶτον τὸ νομίζειν ἢ τὴν Ἀράβιον ταύτην τὴν ὀρεινὴν ἢ τὴν Λιβυκὴν ὕδατος μεστήν εἶναι τίς λόγος; ποῖα γὰρ ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐκεῖ πηγαί; τίς δ' ὅσον ἔννοια ὕδατος ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις; ἃ γ' ἐστὶ ξηρότερα καὶ ψεδνότερα παντὸς οὗ τις ἂν εἰκάζων εὔροι, ὥστ' ἔν γε τῇ Ἀραβικῇ καὶ ἡ περιβόητος αὕτη λιθοτομία ἢ πορφυριτίς ἐστιν· ἐργάζονται δ' αὐτὴν ὥσπερ καὶ τὰς ἄλλας δὴ που κατάδιοκοι· ἀλλὰ τούτους γε, ὡς φασιν, οὐδεὶς φρουρεῖ, οὕτω σφόδρα ὕδατός ἐστιν ἄπορος, ὅφ' οὐπὲρ καὶ ἡρήμωται, ἀλλὰ φόβῳ τοῦ καυθῆσθαι ζῶντες, ὃ δεῖ παθεῖν ἂν τις φεύγων ἀλῶ, μένουσιν οἱ μένοντες τῶν μεταλλέων. καὶ ὅμως εἰσὶν οἱ καὶ τοῦθ' αἰροῦνται μᾶλλον ἢ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου κάεσθαι. τῷ γὰρ ὄντι τοῦτ' εἶναι τὸ κάεσθαι ζῶντα. οὕτως διὰ παντὸς ὁ χῶρος ἀμμώδης ἐστὶ καὶ διψῇ. ὅλως δὲ τί δὴ ποτε οὐ καὶ πάντες οἱ ποταμοὶ μείζους ἑαυτῶν τοῦ θέρους γίνονται τῷ λόγῳ τούτῳ; εἰ γὰρ ὁ ἥλιος εἰς τὰ κοῖλα τῆς γῆς τὸ ὕδωρ ἀπωθεῖ, ἢ δὲ γῆ μεστὴ γιγνομένη τελευτῶσα ἐπικλύζεται αὐτῇ δι' αὐτῆς, τί δὴ ποτ' οὐκ εἰσὶν ἐν ἀκμῇ τοῦ καύματος οἱ ποταμοὶ μέγιστοι, πάντες ἐν τοῖς κοίλοις ὄντες τῆς καθ' αὐτοὺς ἕκαστοι γῆς; ἀλλ' ἀντὶ τοῦ μέγιστοι τότε εἶναι τότε εἰσὶν ἐλάχιστοι. καὶ μὴν καὶ περὶ ἄλλους δὴ που ποταμοὺς ἕτερα ἐστὶν ὄρη καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐλάττω τούτων, ἀλλὰ πρὸς τῷ μείζῳ σαφῶς ἔτι καὶ ὑγρότερα καὶ πολλῶ, ὡς δῆλον τοῖς τε δένδρεσι τοῖς ἐπιπεφυκόσι καὶ ταῖς εἰς τὸ φανερόν ἀπορρεούσαις νοτίσι. πῶς οὖν οὐ τὰ ἄμικτα μίγνυται, εἴ γε ἀπελαθήσεται μὲν εἰς βάθος τῆς γῆς τὸ ὕδωρ, τηνικαῦτα δ' ὑψωθήσεται διὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο; καὶ ὡς ἔοικεν, ὁ αὐτὸς ἥλιος τὸ μὲν Ἀράβιον καὶ Λιβυκὸν ὄρος ἐξίποϊ καὶ τὸ ὕδωρ ὠθεῖ κάτω, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο ὕδωρ ὑψούμενον περιορᾷ. ^[35]

350 ποῦ δὲ καὶ ἡ χώρα μεστὴ γίγνεται κάτωθεν, ὧ σοφίας κεφάλαιον; ἢ γε οὕτως ἔρρωγε καὶ διέστηκεν εὐθὺς ἐκ τροπῶν τῶν ἡρινῶν ὥστ' εἶναι μονονοῦ χάσματα καὶ χαράδρας ἅπασαν καὶ μηδὲ τοῖς ὑποζυγίοις ἀκίνδυνον τὴν πορείαν εἶναι. πῶς οὖν αἱ πόρρω τοῦ Νείλου, φησὶ, λίμναι πληροῦνται, εἴπερ ἐξ ὄμβρων ἢ χιόνος λυθείσης αἴρεται; τοῦτο δ' εἰ τὰ μάλιστα δυνατόν ἐστιν, οὐδὲν μᾶλλον τῷ γε Ἐφόρου λόγῳ συνθεῖ. ἔστι γὰρ καὶ μήτε ἐξ ὄμβρων μήτ' ἐκ χιόνος αἴρεσθαι τὸν ποταμὸν καὶ μὴ τοῦτ' αἴτιον εἶναι, τὸ τὴν ἰκμάδα εἰς αὐτὸν ὑπορρεῖν. οὐ μὴν ἀλλ' ἔμοιγε καὶ πᾶν τούναντίον ἢ περ ἐκείνῳ δοκεῖ, τὴν μὲν ἄνωθεν ἐπιρροὴν μηδὲν μᾶλλον κωλύειν οὗτος ὁ λόγος, τὴν δ' αὐτόθεν πλήρωσιν παντελῶς ἐξελέγχειν ὡς ἔστι γέλως. τὸν μὲν γὰρ ποταμὸν, ἕως ἂν ἀπὴ τᾶλλα ἃ κωλύει, εἰκός ἐστι καὶ ὑπὸ τῆς χιόνος καὶ ἐξ ὄμβρων αὐξανόμενον κατιέναι, κατιόντος δ' αὐτοῦ τὴν γῆν πληρουμένην καὶ διοιδοῦσαν ἀφιέναι κάτω νοτίδας εἰς τὰ πλάγια, οὐ διὰ τὴν θέρμην οὐδ' ὑπὸ τοῦ ξηραίνεσθαι—γελοῖον γὰρ τὴν αὐτὴν οὐκ ἔχουσιν τὸ ἀναγκαῖον ὕδωρ ἀποστέλλειν τὸ περιττὸν ἐτέρωσε—ἀλλὰ τούναντίον τῷ πλεονάζοντι παρέχουσιν τοὺς ἐγχωροῦντας ἀδήλους ὀχετούς. εἰ δ' ἡ κοιλότης ἢ τῆς συγκεκλεισμένης ὑπὸ τῶν ὁρῶν χώρας παρεῖχε τὴν αἰτίαν, οὐκ ἂν ἐπληροῦντο αἱ πόρρω δὴ που λίμναι τοῦ ποταμοῦ· καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς Ἐφορος. φησὶ γὰρ φεύγων τὸν ἔλεγχον ὡς ἄρα οὐ δυνατόν τοῦτο συμβαίνειν περὶ τὴν ἄλλην γῆν, διὰ τὸ μήτε κούλην εἶναι μήτ' ἐπικτήτον

ὥσπερ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ἀρχαίαν τε καὶ ὡς ἐκεῖνος κέκληκεν αὐτοπαγῇ. τοῦτο δὴ δῶμεν ἀληθὲς εἶναι μέχρι γοῦν τινός· ἔστι δ' οὐδὲν μᾶλλον· οὐκοῦν αἱ μὲν ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ καὶ κατ' αὐτὴν Αἴγυπτον λίμναι οὐκ ἄφ' αὐτῶν ἄρχονται δῆπουθεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ποταμοῦ πᾶσαι, καὶ διώρυχες εἰς αὐτὰς φέρουσιν, ἐάν τ' Ἐφορος φῇ ἐάν τε μή. ὥστε ταύτας μὲν οὐδὲν ἀπαικὸς μετέχειν τῆς αἰτίας, ἥτις ἂν ἦ τῷ ποταμῷ τῆς ἀναβάσεως· ἢ τε γὰρ Μοίριδος λίμνη καὶ αἱ πρὸς τοῖς ἔλεσι κάτω καὶ ἡ πρότερον μὲν ὑπὲρ Φάρου, νῦν δ' ἐξόπισθεν τῆς Ἀλεξάνδρου πόλεως Μάρεια, ἐξ ἀρχῆς τέ εἰσι τοῦ Νείλου κόλποι καὶ τῆς ἀναβάσεως μετέχουσιν, ὅταν κατὰ τὰς διώρυχας εἰσπέσῃ τὸ μέρος τοῦ ρεύματος· ἢ δ' αὖ Σερβωνίς λίμνη περιφανῶς ἔξω τῶν ὁρῶν τούτων ἐστίν. ^[5]

351 ὑπερελθόντι γὰρ Πηλούσιον καὶ τῶν ὁρῶν τῶν συγκλειόντων τὴν Αἴγυπτον θάτερόν ἐστι πρὸς Ὀστρακίνην βαδίζοντι, ἥπερ ἐστὶ μέση μάλιστα τῆς ἀσπόρου τῆς Ἀραβικῆς. εἰ μὲν οὖν καὶ εἰς ταύτην ἐκ τῶν ἄνωθεν τόπων ἔρχεται τοῦ Νείλου τις ἀπόρρους, οὐδὲν δέομαι λέγειν· ὅτι δ' ἐκφεύγει τοὺς ὅρους τοὺς Ἐφόρου δῆλον ἐξ ὧν εἶπον. ὥστε δυοῖν θατέρω περιπίπτει· εἰ μὲν γὰρ οὐ δέχεται τοῦτον τὸν λόγον οὐδ' εἰς ἔλεγον τίθησιν, ὃς δείκνυσιν αὐτὴν ἔξω τῆς κοίλης χώρας οὔσαν, τί οὐ καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν ταυτὸν τοῦτ' ἔδειξε γιγνόμενον, εἴπερ παρὰ τῇ θέρμῃ μόνῃ τὸ αἷτιόν ἐστιν; εἰ δ' οὐκ ἀξιοῖ ζητεῖ ἐτέρωθι ταυτὸν τοῦτο τῷ μὴ τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν τῆς χώρας, ἔξω τῶν ὁρῶν τούτων ἐστὶν ἡ λίμνη. ὥστε πῶς αὖξεται; οὐκοῦν πρὶν ὃ τὸ πρῶτον προῦκειτο σκέψασθαι, πῶς ὁ Νεῖλος αὐξάνεται, δεύτερον δεῖ ζητεῖν πῶς ἡ λίμνη κατὰ τούτους τοὺς λόγους. καὶ μὴν ὅτι γ' οὐδ' ἄλλως ἀληθῆ λέγει ταύτῃ τῇ προφάσει καταχρώμενος ῥάδιον γνῶναι. πολλὰ γὰρ δὴ πού καὶ ἄλλαι χώραι γεγόνασιν ἐκ ποταμῶν ἐν τῷ παντὶ, ἃς ἀνάγκη πολλὴ καὶ κοίλας εἶναι καὶ ἀραιὰς τοῖς αὐτοῖς λόγοις τούτοις. καὶ τὰς μὲν ἄλλας παραλείπω, μία δ' ὧ Ζεῦ πρὸ πυλῶν εὐθύς ἦν αὐτῷ τῆς πατρίδος καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς. τὸ γὰρ περὶ Λάρισσαν πεδίον θάλατταν εἶναι τὸ παλαιὸν πολλὰ τεκμηριοῖ. καὶ ὅτι μὲν πολλοστὸν ὁ Ἑρμῆς τοῦ Νείλου μέρος εἰς ἕτερον λόγον τίθει τοῦτο, ὅτι δ' ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ τούτῳ τοῦ θέρους αὖξεσθαι προσῆκε καθ' αὐτὸν ἐλέγχεται. ὁρᾶται μὲν γὰρ τὰ κύκλῳ περιέχοντα ὄρη τὴν χώραν, ὃ δὲ ρεῖ δι' αὐτῆς ἀραιᾶς οὔσης καὶ πεποιηκῶς αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς. τίνος οὖν ἕνεκα οὐ μόνον οὐκ αὖξεται τοῦ θέρους, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἀπολείπεται τῶν οὐδ' ἐγγὺς ἐκείνῳ τοῦ χειμῶνος ὄντων; πολλάκις δὲ οὐδ' ὅσον ρεῖν ἐστὶν αὐτῷ. καὶ ἕτερ' ἂν τις ἔχοι λέγειν μυρία τοιαῦτα. καίτοι πρὸς γε οὓς αὐτὸς ἀντιλέγει, καὶ ἐν ποιησάμενος παράδειγμα ἀπαλλάττεται· ἔστι δ' οὐ μὴδ' ὄνομα ἐπενεγκῶν, ὥστε γνῶναι ἢ τὸν ποταμὸν ἢ τὴν γῆν, ὅμως ἀξιοῖ νικᾶν. ^[35]

352 ἀραιὰ γὰρ ἡ Αἴγυπτος καὶ ῥαδίᾳ λιβάδας διαδοῦναι. ἀλλ' ὅτι μὲν οὐδ' ἄλλη πίων οὕτω καὶ μόνον ἀρκοῦν εἰπεῖν ἔω· ἀλλὰ τί φήσομεν περὶ τῆς ἔξω τοῦ Κασίου ταύτης ἥς ἐμνήσθην ἀρτίως; οὐ γὰρ δὴ πού καὶ ταύτην ἔργον εἶναι τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' ὅμως μετέχει τοῦ πράγματος οὐ μὴν οὐδ' ὑπ' ἄλλου φαίης ἂν αὐτὴν κεχῶσθαι ποταμοῦ, ἄνυδρος γὰρ ἐστὶ παρὰ τὴν λίμνην ἅπασα. καὶ μὴν οὐδ' οἱ τοῦτο πείθοντες περὶ πάσης Αἰγύπτου πειρῶνται πείθειν, ἀλλ' ὑπεξαιροῦνται τὴν γε ὑπὲρ κορυφῆς τοῦ Δέλτα τοσαύτην οὔσαν ἀρχαίαν εἶναι, καὶ οὐχ ἀπλῶς οὐδ' ὡς κοινὸν εἰπεῖν, ἀλλ' οὕτω διαφερόντως ἀρχαίαν ὥστε καὶ πρῶτην ἀνθρώπους ἐνεγκεῖν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, ἵνα μή τι λέγω πλέον. οὐκοῦν εἰ μὲν ἐν τῷ Δέλτα μόνῳ συνέβαινε γίγνεσθαι τὴν ἀνάβασιν, εἰκὸς ἦν καθ' ἓν γέ τι τοῦτο πιστεῦσαι, εἰ δ' ἐν ἀπάσῃ γίγνεται καὶ τοσοῦτον περὶ τὰ ἄνω πρότερον ὅσον τὸ ρεῦμα κατέρχεται, τί πρὸς λόγον ἐστὶ τὸ τὸν Νεῖλον ἄγειν γῆν καινὴν ἢ ποιεῖν; Ἔτι τοίνυν οὐδὲ τῆς Αἰθιοπίας τε καὶ Αἰγύπτου ἡ αὐτὴ φύσις, ἀλλ' ἡ μὲν ὑπόψαμμος τε καὶ ξηρὰ καὶ κατὰ λεπτόν ἐστι συνεστηκυῖα, ἡ δ' οὕτω βαθεῖα καὶ πεπηγυῖα ὡς οὐ ῥάδιον εὐρεῖν ἑτέραν· ἀλλὰ μὴν ἀμφοτέρωθι ταυτὸν γίγνεται. πῶς οὖν ταυτὰ αἷτια περὶ ἀμφοῖν ἐγχωρεῖ λέγειν, τῶν τοσοῦτον διαφόρων; εἰ μὲν γὰρ ἡ τῆς Αἰγύπτου φύσις αἷτια, οὐχ ἢ γε τῆς Αἰθιοπίας, ὡς ἔοικεν, ὅθεν πρόπαλαι κεκίνηται· εἰ δ' ἡ τῆς Αἰθιοπίας φύσις αἷτια, τί δεῖ

λέγειν ὡς ἡ Αἴγυπτος κοίλη καὶ ὑπὸ τῶν ὀρῶν συγκέκλειται; οὔτε γὰρ ἐν ταύτῃ τὸ αἴτιον οὐθ', ὡς ἔοικε, τοῦτο. καὶ μὴν κὰν τοῖς ἄνω καταρρακτῶν τοῖς περὶ Ψέλχιν κέκλιται τὸ πρὸς ἐσπέραν τοσοῦτον ὥστε μὴδ' ἐγγὺς εἶναι τὸ βάθος τῆς χώρας τῷ ρείθρῳ. ἔστι μὲν γὰρ ὀφρὺς ἀμμώδης, ἀπείργουσα τὸν ποταμὸν πρὸς τὴν κάτω πᾶσαν χώραν, τελευτᾷ δ' εἰς πολλῷ βαθύτερον τὸ πρὸς ἐσπέραν. ^[35]

353 ὥστ' εἰ τῆς γῆς νοτις ἦν τὸ ὕδωρ, οὐκ ἂν εἰς τὸν ποταμὸν εἶχε συρρεῖν, ἀλλ' ἐξεχεῖτ' ἂν ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ. ἤκουσα δὲ ἔγωγε καὶ τῆς Παλαιστίνης Συρίας ἐν Σκυθῶν πόλει περὶ τὸν τόπον, ὃς τάς τε δὴ βαλάνους τῶν φοινίκων τὰς ὀνομαστάς καὶ τὸν ὀπὸν φέρει, λίμνην εἶναι, ἣν ἐπειδὴν ὁ Νεῖλος ἀνέλθῃ, σημαίνειν· καὶ γὰρ τὸ ῥῆμα τοῦτ' ἦν τῶν ξένων, ἔλεγον δὲ ὡς αὐξανομένης. εἰ μὲν οὖν καὶ αὕτη μεταξὺ Λιβύης καὶ Ἀραβίας ἐστὶν ἡ γῆ ἢ κοιλοτέρα τῆς ἄλλης ἀπάσης, δῶμεν ἀληθῆ λέγειν Ἐφορον, καίτοι τοσοῦτόν γε ψεύδεται, εἰπὼν μὴ δεῖν ἄλλοθι ζητεῖν, μὴ γὰρ εἶναι ταυτόν. εἰ δὲ πολλὰ ταύτης οὔσαι κοιλότεραι, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ μακρὸν, ἀλλ' οὖν ἔστ' ἐφ' ὅσον γε, ὅμως δὲ τοῦτ' οὐχὶ πάσχουσιν, ἄλλο τί σοι σκεπτέον τὸ αἴτιον τῆς ἀναβάσεως, ὡς οὔτε τὴν ἀραιότητα τῆς γῆς οὔτε τὴν κοιλότητα λέγειν ἐνὸν φαίνεται, ἀλλὰ ταῦτα καὶ πάντων ἥκιστα. εἰ γὰρ ἐγίγνετο αὐτόθεν ἡ πλήρωσις, οὐκ ἂν οὔτε τὰς λίμνας τὰς ἔξω τοῦ ποταμοῦ συνέβαινεν αὐξεσθαι οὔτ' αὐτὸν ὑψοῦσθαι τοσοῦτον ὥστ' ἐπικλύζειν ἅπασαν τὴν εἴσω τῶν ὀρῶν τούτων γῆν οὕτω λαμπρῶς ὥστε τοὺς πλέοντας νύκτωρ τοῖς ἄστροις ἐστὶν ἢ τεκμαίρεσθαι. ὅμοιον γάρ ἐστι τοῦτό γε ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐκ τῆς κοτύλης τὸν ἀμφορέα πληροῦσθαι πείθοι, ψιλὸν ἐκ ψιλῆς, αὐτὸν ἐξ αὐτῆς. ἀλλ', οἶμαι, κατιόντος τοῦ ποταμοῦ μεγάλῳ τῷ μέτρῳ καὶ τῆς γῆς οὐχ ἱκανῆς οὔσης τὸ ὕδωρ χωρεῖ μέχρι τοῦ δεχομένου, τὴν διέξοδον αὐτὸ αὐτῷ ποιοῦν. διὰ τοῦθ' αἶ τ' ἔξω πηγαὶ προσλαμβάνουσι πίδακας ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς τὰ ἔθνη τὰ πλησίον αἰσθησις τῆς ἀναβάσεως ἔρχεται, καὶ συνδιαδέχεται τὰ σχολάζοντα, ὥσπερ ὅταν οἴκημα πληρωθῇ. Τοσαῦτα δὴ ἡμῖν καὶ πρὸς τὴν Ἐφόρου σοφίαν καὶ γνώμην καινὴν εἰρήσθω, ὅτι καὶ μόνος ἦφθαί φησι τῆς ἀληθείας. ἦσθην δὲ θαλάττῃ γλυκεῖα Λιβύης ἐπέκεινα εἴσω ρεοῦσῃ διὰ τοὺς ἐτησίας καὶ ταύτῃ καὶ κροκοδείλοις καὶ μύθοις Μασσαλιωτικοῖς ἀντὶ τῶν Συβαριτικῶν. εἰ γὰρ μὴ συνίης, ὦ χαριέστατε Εὐθύμενες, εἰ ταῦτ' ἀληθῆ Ἐφορος λέγει σοὶ φάσκων δοκεῖν, ὅτι οὐ λύεις ἀπορίαν, ἀλλὰ κινεῖς μεῖζω καὶ ἀτοπωτέραν τῆς ἐξ ἀρχῆς, πῶς οὐκ ἀληθῶς ἔξω στηλῶν καὶ Γαδείρων φήσει τις ἐπισκώπτων εἶναί σοι τὸν νοῦν, ὥσπερ τὴν Θραττᾶν φασὶ ποτ' ἐκεῖνο εἰς Θαλῆν εἰπεῖν, εἰ ποταμὸν φεύγων ἀγνοεῖς εἰς τὴν θάλατταν ἐμπίπτων, ἀνὴρ ὁ σκώπτων ἐρεῖ; τί γὰρ δὴ ποτ' εἰ μὲν τις ποταμὸς τοῦ θέρους αὐξεται μόνος τῶν ἄλλων θαυμασόμεθα καὶ τὰς αἰτίας ζητήσομεν, θάλατταν δ' οὐ πολλῷ μᾶλλον θαυμασόμεθα εἴ τίς ἐστι γλυκεῖα μόνῃ τῶν πασῶν; καὶ μὴν οἱ ποταμοὶ μὲν εἰ καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι φύσιν τὴν τοῦ ρεῖν, ἀλλ' οὖν χωρὶς γε καὶ καθ' αὐτοὺς ἕκαστοι ρέουσιν ὅσοι μὴ προϊόντες εἰς ταῦτο συμβάλλουσιν, ἡ δὲ θάλαττα ἅπασα ἀνακέκρται δὴ πού καὶ συνεχῆς ἐστὶν ἡ φύσις αὐτῆς, ἣν εἴ τις διαιρήσει τῷ λόγῳ, τί χρήσεται θαυμάσαι λοιπόν; δεῖ δ', ὡς ἔοικε, καὶ περὶ τούτων εἰπεῖν διελόμενον. ^[15]

354 εἰσὶ γὰρ δὴ πού τέτταρές πού τῆς ἔξω θαλάττης ἀπόρροι. ὧν ὁ μὲν ἐξ ἐσπέρας εἰς Φᾶσιν διὰ Γαδείρων εἰσέχει καὶ τῆς πλησίον Λιβύης, καὶ ἔστιν ὁ κόλπος οὗτος ἡ καθ' ἡμᾶς αὕτη θάλαττα, ἡ σχίζει δίχα τὴν γῆν, προσλαβοῦσα τὴν Μαιῶτιν λίμνην καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ποταμὸν Τάναϊν, καὶ ποιεῖ νῆσον τὸ τμήμα ἐκάτερον τῇ κύκλῳ θαλάττῃ, πλὴν εἰ βούλει Φᾶσιν καὶ δὴ Τάναϊν φάσκειν εἶναι τῶν ἡπείρων ὅρον. ἀλλ' ὅ γε τῆς θαλάττης κόλπος οὗτος οὕτως ἔχει. ἕτερος δ' ἐστὶν ἀπόρρους ἐκ μεσημβρίας πληρούμενος, ἡ ἐρυθρὰ θάλαττα καλουμένη, ἡ Λιβύην καὶ Αἴγυπτον καὶ τὸ πρὸς τούτων Ἀραβίας χερρόνησον ποιεῖ, πρὸς τὴν εἴσω τε καὶ ἔξω θάλατταν τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν Ἰσθμῷ. τρίτος δ' ἄνω τούτων ἐστὶ κόλπος ὁ Περσικὸς, ὃ μετὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλατταν ἐπιστρέφοντι χερρόνησός ἐστιν, ἡ εὐδαίμων Ἀραβία καὶ ὁ τῆς Περσικῆς ὅσον ἐντός.

τετάρτη δ' ἐκ Βορέου καὶ Κασπίας πύλης εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν τόπους εἰσέχει θάλαττα, ἢ καλεῖται Κασπία, εἰ δὲ βούλει, Ὑρκανία. Τί οὖν πρὸς λόγον ταῦτα; οὐ γὰρ ἄλλως γε ἀπόλογον Ἀλκίνου διηγοῦμαι. ὅτι πρῶτον μὲν αὐταὶ καὶ τοσαῦτα τὸ πληθὸς εἰσι θαλάττης χώραι καὶ παρὰ ταύτας οὐδεμίαν ἑτέραν θάλατταν ἴσασιν οὔτε Ἑλλήνων οὔτε βαρβάρων οὐδένες, οὐκουν ὡς ἀληθῶς τῶν γ' ἐντὸς τούτων καὶ τῆς περιχοῦσης, ἀλλ' ὅσον ἄλλο ὕδωρ κέχυται κόλπους ἔχον, λίμναι καὶ ἔλη καὶ τενάγη καὶ τοιαῦτα ὀνομάζεται. ^[35]

355 ἦν γὰρ ἐν τῇ κατὰ Φοινίκην Συρίᾳ θάλατταν καλοῦσί τινες νῦν, τὴν ἄγονον ταύτην, αὐτίκα ἐροῦμεν πόθεν εἴληφε τοῦνομα. ἔπειτα ταύτας πάσας, οἶμαι, συμβέβηκε τὴν αὐτὴν ταύτην ἔχειν φύσιν ἀλλήλαις τε καὶ τῇ πηγῇ, καὶ οὐδεὶς ἐστὶν ὅστις ὑπεξείλετο εἶναί τιν' αὐτῶν γλυκεῖαν, ἀλλ' ὁμοῦ θάλατταν εἰρήκασι. καὶ δῆλη ἐστὶν ἡ τοῦ ὕδατος φύσις ἰδία τε καὶ μόνης τῆς θαλάττης οὕσα, ὥστε καὶ τῶν φρεάτων ὅσα πρὸς τὸ ἄλμυρὸν κέκλικε θάλατταν καλοῦσιν οἱ πολλοὶ, καὶ ἥς ἀρτίως ἐμνήσθην λίμνης τῆς ἐν τῇ Συρίᾳ τὸ ὕδωρ ἄλμην ἔχον τῆς γῆς θαλάττης ἐπωνυμίαν παρὰ τοῖς πολλοῖς πεποίηκε. καὶ οὐχ ἡ μὲν Λιβύην περιρρέουσα θάλαττα γλυκεῖα καὶ πότιμός ἐστιν, ἡ δὲ πρὸς αὐτοῖς Γαδεύροις ὁμοία τῇ παρ' ἡμῖν διὰ τὸ μίγνυσθαι. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδὲν μᾶλλον ἄλμυρᾷ προσῆκεν αὐτῇ διὰ ταύτην ἢ καὶ γλυκεῖα δι' ἐκείνην εἶναι, εἴπερ κἀκείνη μίγνυται, καὶ ταῦτα χύδην, οὐ διὰ πορθμοῦ. ἔπειτα καὶ ἐκ τῆς μαρτυρίας δῆλον τῶν ἔτι νῦν ἐκπλεόντων ὡς ὁ λόγος πέπλασται. εἰσὶ γὰρ δὴ που καὶ νῦν οἱ πλείοντες ἔξω στηλῶν οὐκ ἐλάττους ἢ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους· καὶ οὐκ ἐν μακροῖς γε χρόνοις ἅπαξ ἢ δις, ἀλλ' ὁσημέραι συνεχῶς καὶ ὀκάδες καὶ ἔμποροι κομίζονται δι' ἀμφοτέρας τῆς θαλάττης, ὡς συνεχοῦς καὶ μιᾶς, ἀνοιχθέντος τοῦ κάτω τόπου παντὸς καὶ δοθείσης ἀδείας πλεῖν ὑπὸ τῆς νῦν ἡγεμονίας. ἡμᾶς δ' ὠρμημένους ἡ νόσος ἔφθη καταλαβοῦσα. καὶ οὔτε τῶν ἀλιέων τῶν πρὸς τοῖς Γαδεύροις ἔστιν ἀκοῦσαι λεγόντων γλυκεῖαν εἶναι τὴν ἔξω θάλατταν οὔτε τῶν εἰς τὴν μεγάλην νῆσον περαιουμένων τὴν ἀντιπέραν Ἰβήρων· καίτοι στρατεύματά τε εἰς αὐτὴν ἐκάστοτε παντοῖα διαβαίνει καὶ ἀναχωρεῖ τοῖς καθήκουσι χρόνοις, καὶ ἄρχοντες καὶ ἰδιῶται μυρίοι διαβαίνουσιν ἐκάστοτε. οὐ γὰρ τῷ μέρει τὸ ὅλον λόγον ἐστὶν ἔχον ἀκολουθεῖν, ἀλλ' εἶναι τὸ μέρος τοιοῦτον οἷόν περ ἂν ἦ τὸ ὅλον τὴν φύσιν. ἀπορρεῖ δ' οὐκ ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἢ ἔξω θάλαττα καὶ πᾶσα καὶ ἥς μὴδ' ὀτιοῦν εὗρηται πέρας πρὸς θάτερα, ἀλλ' ὁ καθ' ἡμᾶς οὗτος κόλπος ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάττης εἰσρεῖ, πόρρωθεν κομίζων τὴν φύσιν. ^[35]

356 καὶ μὴν οὐδὲ Καρχηδονίων οἱ ἐκπλεύσαντες ἔξω Γαδεύρων καὶ τὰς ἐν τοῖς ἐρήμοις τῆς Λιβύης πόλεις οἰκίσαντες τοῦτον ἠνεγκαν οἴκαδε τὸν λόγον οὐδ' ἀνέγραψαν οὐδ' ἀνέθηκαν ἐν τῷ ἱερῷ, ἕτερα πολλὰ καὶ ἄτοπα γράψαντες· οὐς οὐτ' ἀγνοῆσαι δῆπουθεν οὔτε γνόντας εἰκὸς ἦν ἀποκρύψασθαι. καὶ ταῦτ' ἐξεπίτηδες οἷς εἶδον ὥσπερ φιλοτιμουμένους, ἅπαντ' ἦν ἐλάττω τοῦ γλυκεῖαν θάλατταν ἔχειν εἰπεῖν ὡς εἶδον. Ἔτι τοίνυν ἔγωγε θαυμάζω πῶς ποτ' ἀπῆρεν ἀνὴρ οὗτος τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ γνωρίμου καὶ τίς ἡ δύναμις αὐτοῦ καὶ τίς ἡ πρόφασις τῆς ἀποδημίας. μόνον μὲν γε οὐκ εἰκὸς ἐκπλεῦσαι, μετὰ πολλῶν δ' ἀφικόμενον μόνον οὐκ εἰκὸς ἦν κοσμηῆσαι τὸν λόγον, οὐ μὴν οὐδ' εἰς βιβλίον ἐγγράφειν ὡς ἀποχρῶν, οὐδ' ὅσον πρὸς τοὺς ἐπιτηδεῖους διηγήσασθαι, ἀλλὰ δημοσίᾳ φράσαι καὶ ἀναγγεῖλαι, ἀναθέντα λέγω καὶ τοῦτον, ὥσπερ οἱ τῶν Καρχηδονίων ἡγεμόνες γράμματα ὑπὲρ τούτων εἶς τι τῶν κοινῶν ἱερῶν. καὶ μὴν εἴ γ' ἦν ταῦτ' ἀληθῆ, τίν' ἂν Ἑλλήνων ἐλάνθανε λοιπόν; ἅπασι γὰρ ἂν ἐξῆν εἰς Μασσαλίαν πλεύσασαι μαθεῖν, καὶ μιᾶς γε ταύτης ἀπορίας ἀπηλλάχθαι διὰ Μασσαλιωτῶν. ἀλλ' οὔτε Μασσαλιῶται ταῦτα λέγουσιν οὔθ' ὁ Μασσαλιώτης ὁμοίως ἡδὺς εἰπεῖν καὶ πιστὸς, ἀλλὰ τις ἀρχαῖος μᾶλλον καὶ ποιητικὸς. καὶ μὴν οὐχ ὅτι κροκοδείλους καὶ ἵππους ποταμίους εἰς τὸν λόγον ἐντέθεικε, τούτου χάριν ἄξιον πιστεῦσαι τι, ἀλλ' ἐνταῦθα καὶ κάλλιστα τὸ πλάσμα φωρᾶται καὶ ὅτι κομψεύεται. οὐ γὰρ ἰδὼν τοὺς κροκοδείλους οὐδὲ τοὺς ἵππους, εἴτ' ἐξήγγειλεν, ἀλλ' ἵνα τὰ ἄλλ' ὡς ἀληθῆ δόξειε λέγειν, τοὺς κροκοδείλους καὶ τοὺς ἵππους προσέθηκε, καταφεύγων ἐπὶ τὰ γνώριμα καὶ

πίστιν ἐφελκόμενος τῷ πλάσματι προσθήκη πλάσματος ἐτέρου πρὸς τἀληθές πεποιημένου. ἀλλ' οἶμαι τοὺς μὲν τοιούτους λόγους καὶ μύθους ταῖς τιτθαῖς ἄμεινον παριέναι τοῖς παιδαρίοις, ἐπειδὴν ὕπνου δέηται, διηγέισθαι, θάλατταν τινα γλυκεῖαν καὶ ἵππους ποταμίους καὶ ῥέουσιν τὴν θάλατταν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ τὰ τοιαῦτα ὕπνου φάρμακα. ^[35]

357 ἐτέρων δ' εἴρηται λόγος μικτός. τὸ μὲν γὰρ οὐ μάντεως δεῖται, τὸ δ' οὐδ' ἂν μάντις οὐδεὶς πείσαι. ὅτι μὲν γὰρ ἐν τοῖς θερμοτάτοις εἰσὶν αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου δῆλον, εἴπερ ἐκ τῆς μεσημβρίας ὀρμᾶται. φησὶ δὲ ταύτας καομένας τοῦ θέρους ἔλκειν ἐφ' αὐτάς τὸ πλησίον ὑγρὸν καὶ συνιόντος ὕδατος πολλοῦ πληροῦσθαι, καὶ τοῦτ' εἶναι τοῦ ποταμοῦ τὴν ἀνάβασιν. ἐγὼ δ' ὅτι μὲν καὶ πάντας εἰκὸς ἦν τοὺς ἐν τοῖς θερμοῖς τόποις ταὐτὸ τοῦτο πάσχειν ποταμοὺς οὐ λέγω, ἀλλὰ πῶς οὐκ ἄτοπον τὰς μὲν πηγὰς ἐν τοῖς θερμοτάτοις φάσκειν εἶναι, τὰ δὲ πλησίον ὕδατα αὐτῶν μὴ ἐν τοιούτοις ἐτέροις ἀξιοῦν εἶναι; οὐκοῦν ὁπότ' ἐν τοῖς ὁμοίοις ἐστὶ τόποις, ταυτὸν πάσχειν ἀνάγκη. τί οὖν μᾶλλον τὰς τοῦ Νείλου πηγὰς ἔλκειν ἐφ' αὐτάς τὰ ἄλλα ὕδατα ἢ τὰ ἄλλα ὕδατα αὐτὰ δεῖσθαι τῆς ἐκεῖθεν ἐπιρροῆς εἰκὸς ἐστίν; ἀλλὰ μὴν εἴ γε ἅπαντα ἐνδεέστερα αὐτῶν ἔσται, πρῶτον μὲν ἅπαντα ἐλάττω τοῦ θέρους ἢ τοῦ χειμῶνος ἔσται, ἔπειτα ἀλλήλοις ἐπαρκεῖν οὐχ ἔξει, χωριζόμενα ὑπὸ τῆς θερμῆς καὶ καθ' αὐτὰ ἕκαστα γιγνόμενα. ὥστ' ἐπὶ τοῦλαττον καὶ κάτω χωρεῖν αὐτοῖς, οὐχ ὑποῦσθαι προσῆκε. καὶ μὴν τὸ μὲν ἔλκειν τὰς πηγὰς ἐφ' αὐτάς τὸ πλησίον ὑγρὸν τῇ ξηρότητι δότω τις ἀληθὲς εἶναι καὶ μὴ φιλονεικεῖται· τὸ δὲ μὴ μόνον τοσοῦτον λαμβάνειν ὥστε τὸ ἀρχαῖον ἐκπληροῦν, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτω πλεονάζειν ὡς παραπέμπειν τὸν Νεῖλον μέχρι θαλάττης, τοσοῦτον ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τε καὶ ὁ τούτου μεῖζόν ἐστιν ** ἔχει λόγον ταῦτα συγχωρεῖν; ποῦ γὰρ ἔτι καὶ ἐκτέκεσθαι φήσομεν αὐτάς, εἴπερ τοσοῦτόν τε καὶ εἰς τοσοῦτον χρόνον καθ' ἡμέραν ἐκάστην ἐπιδιδόασιν; οὐκοῦν ἢ ἅμα τ' ἐξαναλοῦνται καὶ τὸ ῥεῦμα οὐκ ἂν ἔχοιεν ἀφιέναι, ἢ τοσοῦτον εἰ περίεστιν αὐταῖς, πῶς ἔλκουσι διὰ ξηρότητα; εἰ γὰρ καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐφειλκύσαντο, πληρωθείσας γε εἰκὸς ἀνιέναι· εἰ δ' αὖθις ὁ ἥλιος ἐξέτηκεν, οὐκ ἂν εἶχον εἰς ὕψος ὑπερβαλεῖν διὰ τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑποδιδόντος αἰεὶ τοῦ πληρουμένου κατὰ τὸν τῶν ποιητῶν πίθον. ὥστ' ἐλάττωσιν αὐταῖς προσῆκεν εἶναι τὸ πλεόν τοῦ χρόνου ἢ συνεχῶς μεῖζουσιν. Ἄλλος δὲ ἄλλο τι ληρεῖ, ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν ἅπαντες οὗτοι λόγον εἰπεῖν ἕκαστος ἐζητηκέναι καὶ τοσοῦτον ἀπέχειν τοῦ τἀληθοῦς λέγειν ὥστε καὶ συνειδότες αὐτῶν οἱ πλείους ὅτι ψεύδονται φιλονεικεῖν πρὸς ἃ ὑπέθεντο, εἴθ' ὥσπερ ἐν σκότῳ τοξεύοντες ἄλλος ἄλλοθεν διαμαρτάνειν. ^[5]

358 ἐγὼ δ' οὐχ οὕτω σοφὸν εἶναι νομίζω περὶ τῶν ἀδῆλων φροντίζειν, οὐδὲ σκαιότητα ἔχειν εἴ τις ἀφίσταται, ὡς τὸ τοῖς ὑπὲρ τῶν ἀδῆλων ἰσχυριζομένοις μὴ ῥαδίως πιστεύειν νοῦν ἔχοντος εἶναι τίθεμαι. εἰ δὲ δεῖ κοινὸν ἐπὶ πᾶσιν εἰπεῖν, λέγω πρὸς μὲν τοὺς διὰ τῶν ἐτησίων ψευδομένους ὅτι τοῦ χειμῶνος πολλῶ μεῖζους καὶ βιαιότεροι βορέαι συνείρουσι καὶ νέφη πάντα κινουσι, κινουντες δ' ἐλαύνουσι κατὰ φύσιν πρὸς μεσημβρίαν. καὶ τότε καὶ πρότερον πᾶν ἔστ' εἰπεῖν ἢ ὅτι χειμῶνος ποτὲ ὁ Νεῖλος ἠϋζήθη. καίτοι τί μᾶλλον τοῦ θέρους ἠϋζετ' ἂν ἢ τοῦ χειμῶνος, εἴπερ ἐκ τῶν ἀνέμων εἶχε τὴν ἀρχήν; πρὸς δὲ δὴ πάντας ἐφεξῆς ἐκεῖνο λέγω ὅτι πάντες ὑπ' ἀλλήλων ἐλέγχονται νέοι ὄντες ἐν τοῖς λόγοις. ὅταν γὰρ οἱ μὲν ἐκ τῶν πνευμάτων, οἱ δ' ἐξ ὑετῶν, οἱ δ' ἐκ χιόνος, οἱ δὲ τὸν ἥλιον τοῦ χειμῶνος εἶναι τὸν τήκοντα, οἱ δὲ τὸν ἥλιον τοῦ θέρους τὸν ἀπελαύνοντα τὸ ὕδωρ, οἱ δ' ὅθεν ἂν τις βούληται φάσκειν γίγνεσθαι τὴν ἀνάβασιν, πάντες δὲ εἰκάζωσιν, εἰδῆ δὲ μηδεὶς, οὐ μόνον ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον ἐλέγχονται δῆπουθεν, ἀλλὰ καὶ πάντες κοινῇ περὶ ἀλλήλους ὅτι οὐ τἀληθὲς εὐρήκασιν, ἀλλ' ἕκαστος λόγον εἰπεῖν βεβούληται. καὶ νῦν ἐγὼ κινδυνεύω δοκῶν ἅπασιν ἀντιλέγειν ἅπαντας ἔχειν τούτου μάρτυρας. οἷς γὰρ ἕκαστοι τοὺς ἐτέρους ἐλέγχουσι, ταῦτ' ἐμοὶ πρὸς ἅπαντάς ἐστιν. ὥσθ' ὅσον εὖ φρονοῦσι βεβαιῶν αὐτοῖς, ὅσον ὥσπερ ἐν μάχῃ προεισφέρουσιν ἀγνωμοσύνης, τοῦτ' ἀφαιρῶ. ὥστ' οὐ μόνον ἐκ τοῦ βελτίονος, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολλαπλασίου, σύμψηφός εἰμι καὶ καθ'

ἓνα ἑκάστῳ καὶ πᾶσι κοινῇ· ἕκαστος γὰρ αὐτῶν ἅμα τ' αὐτὸς τὴν αὐτοῦ φέρει καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἀνταγωνίζεται. εἰ δὲ μὴ ἐλάττω προσεξεύρομεν ἡμεῖς ἢ 'κεῖνοι προκατεχρήσαντο, οὐκ ἴσως ἄξιοι μέμψεως. καὶ μὴν οὐδ' Ὅμηρος ἀξιόπιστος, λέγων Ἄψ εἰς Αἰγύπτου, διηπετέος ποταμοῖο. ἐγὼ γὰρ ὡς μὲν ἅπαντά τις ἂν προσθείη τε καὶ χρή Διὶ, καὶ Νεῖλον ἂν δοίην εἶναι διηπετὴ καὶ ἔργον ἐκείνου, ἐπεὶ καὶ πατέρα αὐτὸν ἀνδρῶν τε θεῶν τε καλοῦμεν Ὀμήρου καὶ τοῦτο τὸ ῥῆμα φθεγγομένου, καίτοι τῶν θεῶν, ἀλλ' οὐ πάντων πατὴρ αὐτῶν τῶν θεῶν ἐστὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ποιητὰς, καὶ οὐ δὴ που βιάσασαίτ' ἂν τις καὶ τὸν Ποσειδῶν τούτου χάριν υἱὸν εἶναι Διὸς καὶ τὴν Ἥραν θυγατέρα, καὶ ταῦτα Ὀμήρῳ δοκεῖν· αὐτὸς γὰρ Ὅμηρος οὐχ οὕτω νομίζων δείκνυσιν. ^[5]

359 καὶ μὴν εἴ γε πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τέ ἐστιν ὁ Ζεὺς, καὶ ποταμῶν ἂν εἴη καὶ τῶν γιγνομένων ἐν τῷδε τῷ παντὶ, πρέπων γ' ἐστὶ καὶ Νεῖλου κεκληθῆσθαι πατὴρ οὐχ ἦττον ἢ Ἐάνθου τοῦ Τρωικοῦ. οὕτω μὲν δὴ καὶ Νεῖλον φῆσαιμ' ἂν ὅπερ εἶπον, εἶναι Διὸς ἔργον τε καὶ παῖδα. εἰ δ' ὡς περὶ Σκαμάνδρου καὶ τούτου ἢ Ὅμηρος ἢ τις ἄλλος ποιήσεται τοὺς λόγους, ἢ Σιμοῦντος, ἢ Γρανίκου, συγγνώμην ἂν ἡμῖν ἔχοι, εἰ μᾶλλον ἂν αὐτὸν φαῖμεν τῶν ἐν Τροίᾳ γινώσκων ἢ τῶν κατ' Αἴγυπτον· ἐπεὶ καὶ Φάρον ἐν τοῖς ἔπεσιν εἴρηκεν Ὅμηρος διαρρήδην ἡμερήσιον πλοῦν ἀπέχειν Αἰγύπτου, καὶ ὥσπερ οὐκ ἀρκοῦν, ἀλλὰ προσεπισφραγιζόμενος τὸ τῆς ἐξουσίας προσέθηκεν, Ἦι λιγὺς οὖρος ἐπιπνεΐησιν ὀπισθεν, τῇ νηὶ δὴ λέγων τῇ πλεούσῃ. καίτοι τῆς μὲν ἡπείρου ἀπέχει Φάρος ἑπτὰ μάλιστα σταδίους, αὕτῃ δ' ἐστὶν ὥσπερ εἰ μεθόριον Λιβύων καὶ Αἰγυπτίων. εἰ δὲ τοσοῦτον ναῦς πανημερία θεῖ, καὶ εἰ λιγὺς οὖρος ἐπιπνεΐησιν ὀπισθεν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω πιστεῦσαι· καίτοι φασὶ τινες τῶν ὑπὲρ τῶν ἄλλων ῥαδίως ἀπολογουμένων ὅτι ἀπέχεν, ὡς ἔοικεν, ἢ Φάρος τότε τῆς Αἰγύπτου πολὺ, νῦν δ' ὁ ποταμὸς συντέτμηκε προσχῶν αἰεὶ. καὶ τοῦτ' οὖν ἔχει νῦν οὕτω κάκεῖνα, φασὶν, ὀρθῶς Ὅμηρος εἴρηκε. τούτοις δὲ ἤδη σαφῶς Ὅμηρος αὐτὸς ἀντιλέγει. πῶς; ὅτι οἶδε καὶ αὐτός που τὸν Μενελάου σὺν Ἑλένῃ πλοῦν εἰς Αἴγυπτον. ὁ τοίνυν Κάνωβος ὄνομά ἐστι Μενελάου κυβερνήτου, ὡς Ἐκαταῖός τε δὴ φησὶν ὁ λογοποιὸς καὶ τὸ κοινὸν τῆς φήμης, οὗ τελευτήσαντος περὶ τὸν τόπον τοῦτον λείπεται τοῦνομα, ταυτὶ φημὶ, ὡς Ἕλληνες λέγουσιν, ἐπεὶ ἔγωγε ἤκουσα ἐν αὐτῷ Κανώβῳ τῶν ἱερέων οὐ τοῦ φαυλοτάτου ὅτι μυρίοις ἔτεσι πρότερον ἢ Μενέλαον ἐκεῖσε προσχεῖν τὸ χωρίον οὕτως ὠνομάζετο. ^[35]

360 καὶ οὐκ ἄντικρυς μὲν ἔλεγε τοῦνομα τοῦτ' αὐτὸ ὡς ἀπογράψαι γράμμασιν Ἑλληνικοῖς, ἀλλ' ἦν μὲν ὥσπερ ἐμφερόμενον καὶ περιτρέχον, Αἰγύπτιον δὲ καὶ δυσγράμματον μᾶλλον. τόδ' οὖν ἡμετέρα φωνὴ δηλοῦν ἔφη χρυσοῦν ἔδαφος, εἰωθὸς τι τοῦτο τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιφημίζειν τοιαῦτα τοῖς παρ' αὐτοῖς χωρίοις, οἷον Ἐλεφαντίνην καὶ πάλιν Διὸς πόλις καὶ Ἥλιος δὲ πόλις οὕτω καὶ τοῦτ' ἔφη τοῦνομα χρυσοῦν ἔδαφος εἶναι εἰπεῖν ἀνδρὶ Ἑλληνι. ἀλλ' ἐγὼ τοῦτο· καίτοι Αἰγυπτίους γε ἀκριβέστερον εἰκὸς εἰδέναι τὰ σφέτερα αὐτῶν ἢ περ Ὀμηρον τὸν ἐν Σμύρνῃ καὶ Ἐκαταῖον τὸν ἐν Μιλήτῳ, οὐ μόνον κατὰ τοῦθ' ὅ τις ἂν φήσειεν ἀπλῶς εἰκὸς καὶ κοινὸν, ἀλλ' ὅ γε καὶ ἴδιον κατὰ τούτων ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι διὰ παλαιότητα χρόνου καὶ τὸ μηδὲν αὐτοῖς τῶν ἐξ οὐρανοῦ πεπονθέναι τὴν χώραν, καὶ τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐπιφανῶν μάρτυρές εἰσιν αὐτοὶ καὶ ἱστορες ἀξιόχρεοι, καὶ πάντα φυλάττουσιν ἐν στήλαις ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀντ' ἄλλων κτημάτων. ἀλλ' ὅμως καὶ τοῦτο τὸ ἰσχυρὸν παρίημι. ἀλλ' ἔστω κατὰ τοὺς παρ' ἡμῖν λογοποιούς ὁ τοῦ Μενέλεω κυβερνήτης ὁ τὴν ἐπωνυμίαν, ὡς ἐτελεύτησε, πεποικῶς τῷ τόπῳ. εἰ τοίνυν δεῖ τούτῳ τῷ λόγῳ πιστεῦειν, Κάνωβος Φάρου σταδίους εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀπέχει. καίτοι ναῦς πανημερία θέουσα ὑπ' ἀνέμου κατὰ πρύμναν πνέοντος, προσθήσω δὲ καὶ λιγέος, οὐκ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίους ἀνύσει μάλιστα, ἀλλ' ἴσως μᾶλλον διακοσίους καὶ χιλίους. καὶ ἡμεῖς τοσοῦτους ἐν εὐπλοίᾳ πολλάκις ἠνύσαμεν, τὸ πᾶν διελόμενοι πρὸς τὰς ἡμέρας ὕστερον. Ἄλλ' οἱ ποιηταὶ μύθους μὲν οἶμαι συνθεῖναι καὶ ποταμῶν καὶ πόλεων ὀνόματα ἀπαριθμῆσαι καὶ τοιαῦτα

ποικίλλειν παντὸς μᾶλλον ἴσασι τε καὶ διώκουσι, μάρτυρες δ' οὐχ ἱκανοὶ περὶ τῶν οὕτως ἐλέγχου δεομένων. αὐτίκα Πινδάρῳ πεποίηται, ὅσπερ μάλιστ' ἀληθείας ἀντέχεσθαι δοκεῖ τῶν ποιητῶν περὶ τὰς ἱστορίας, καὶ οὐ πόρρωθεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων καὶ οὗτος ὁ ἔλεγχος. φησὶ γὰρ „Αἰγυπτίαν Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης.“ καίτοι οὔτε κρημνὸς ἐστὶν οὐδεὶς ἐκεῖ οὔτε θάλαττα προσηχεῖ, ἀλλ' ἐν πεδίῳ πολλῷ καὶ κεχυμένῳ, οὔπερ ὁ Μενδήσιος ἄπας νομὸς οἰκεῖται, καὶ ἡ πόλις αὐτῶν, ἣν ὀνομάζουσι Θμουῖν· ὥστε μὴδ' ὀφθαλμῷ καταλαβεῖν εἶναι μῆτ' ἀπ' ἄκρων ἐπὶ θάτερα μῆτ' ἐκ μέσου, μὴδ' ἐτέρωσε. ^[5]

361 ὁ δ' ἄρα Κιθαιρῶνος καὶ Ἑλικῶνος πλέως ὦν καὶ Φικίου ἄκρου πρὸς τὰ παρ' αὐτῷ καὶ συνήθη κάκεῖνα τεκμαιρόμενος μάλα ἐλευθέρως εἶπεν οὗτ' ἰδὼν οὗτ' ἀκούσας σαφῶς, ποιήσας δὲ πρὸς τὸ δόξαν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀρχαίαν τε καὶ ἐκ πατέρων τοῖς ποιηταῖς ὑπάρχουσαν περὶ ταῦτα ἐξουσίαν. καὶ τί δὴ θαυμαστὸν, εἰ περὶ ὧν μὴδ' αὐτοὶ οἱ ἐπιχώριοι καὶ ταῦτα ὄντες Αἰγύπτιοι γινώσκουσι, περὶ τούτων οἱ τοσοῦτον ἀπέχοντες ποιηταὶ μὴδὲν ἰσχυρὸν ἔχουσι λέγειν; ἀλλὰ γὰρ κινδυνεύει παντελῶς, ὅπερ καὶ μικρῷ πρόσθεν εἶπον, ἴδιον τὸ τοῦ Νείλου πρᾶγμα καὶ τελέως ἀποκεχωρηκὸς εἶναι τῶν ἄλλων ποταμῶν. τί γὰρ δὴ ποτ', εἰ βούλει, μόνος ποταμῶν αὔρας οὐκ ἀφήσει; καίτοι εἴ γε ἀπὸ χιόνος ἢ ὑετῶν ἦρετο, οὐκ ἂν μόνος ποταμῶν αὔρας οὐκ παρείχετο, ἀλλὰ καὶ πλείστας ἂν καὶ μεγίστας, ὅσω καὶ μέγιστός ἐστιν. ὅπου γὰρ καὶ γῆ ψιλὴ βρεχθεῖσα ἀφήσιν αὔρας, τί τὸν γε δὴ Νεῖλον πάσχειν ἂν φήσομεν, εἴπερ ἐξ ὄμβρων τοσοῦτος ἀνῆρχετο, ἢ νῆ Δί' ἐκ χιόνος τακείσης, ὡς ὁ τῶν ἐτέρων λόγος; τί δ' ἂν εἴποις τὴν περὶ τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ τάξιν καὶ μουσικὴν; τὸ ἐν Συήνῃ μὲν καὶ Ἑλεφαντίνῃ ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν αἵρεσθαι πήχεις, περὶ δ' αὖ τὸ Ἰνδικὸν καὶ Ἀράβιον ἐμπόριον τὴν Κόπτον ἓνα καὶ εἴκοσι, καὶ πάλιν τούτων ἀφαιρεῖν ἑπτὰ καὶ τέτταρας καὶ δέκα ἄγειν τοὺς κατὰ Μέμφιν γνωρίμους καὶ πρὸς οὓς Ἕλληνες ἤδη λογίζονται, κάτω δ' ἐν τοῖς ἔλεσιν εἰς ἑπτὰ καταβαίνειν, εἴτα δύο ἤκουον. ἄρά γε Ἰστρος ἢ Φᾶσις ἢ Στρυμὼν ταῦτα σοφίζεται, ἀλλ' οὐ τοῦ Νείλου μόνου ταῦτ' ἐστὶ σοφίσματα; χῶν μὲν οὐ τῇ φύσει τῆς χώρας ** ποῖος δ' ὦν ἴσμεν ποταμὸς χρόνου κρεῖττον ὕδωρ παρέχεται σὺν τοσοῦτῳ ῥεύματι; οὔτε γὰρ αὐτόθι σήπεται φυλάττοντι οὗτ' εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐκκομισθέν. ^[30]

362 ἀλλ' αἱ ὀλκάδες αἰ εἰς Ἱταλίαν ἀπ' Αἰγύπτου πλέουσai, ἐπειδὰν ἀναπλεύσωσιν ἐκεῖθεν, σῶν ἔχουσι τὸ λοιπὸν οὗ παρεσκευάσαντο, καὶ φθάνει τὸ δεύτερον ὃ ἂν προσαρύσωνται, οἷα ἐν μήκει πλοῦ προδιαφθαρὲν, ἢ τὸ ἀρχαῖον καὶ συναναχθέν. καὶ μόνοι δὴ ὧν ἴσμεν Αἰγύπτιοι κεράμια ὕδατος ὥσπερ ἄλλοι οἴνου πιμπλᾶσι, καὶ ἔχουσι τριῶν καὶ τεττάρων ἐτῶν ἔνδον καὶ ἔτι πλειόνων, καὶ τῷ χρόνῳ σεμνύνουσιν, ὥσπερ ἡμεῖς τὸν οἶνον. ἢ καὶ τούτου φήσει τις αἴτιον εἶναι ὅτι ἐξ ὄμβρων αὔζεται; καὶ τί δὴ ποτε οὐ πᾶσι ποταμοῖς τὸ αὐτὸ συμβέβηκε; πάντες γὰρ ὕονται. καὶ οὐκ εἰκάσαι γε ἡμᾶς ὅτι ὕονται δεῖ, ἀλλὰ πάρεσμεν αὐτοὶ τοῖς ὄμβροις καὶ προσοικοῦμεν ὡς ἔπος εἰπεῖν τὰς ὄχθας. καὶ ἐνίοι γε αὐτῶν ἐπ' ἐλαχίστῳ τῷ ἀρχαίῳ τὸ ἐκ τῶν ὄμβρων προσλαβόντες καὶ αὐξηθέντες ὁμῶς οὐδ' ἐκ τοῦ νικῆσαι παρέχονται τὴν αὐτὴν χρεῖαν. ὁ δὲ καὶ τοῦ θέρους αὔζεται, τοῦ δὲ χειμῶνος ἔσθ' αὐτοῦ καὶ τότε ἐστὶ βέλτιστος. γλυκύτητι τοίνυν πόσον οἷε νικᾶν τοῦτο τὸ ὕδωρ; ὅσον οὐδ' ἂν εἴποις. καίτοι τούτου τί τὸ αἴτιον; ἐκείνου δ' αὖ τί τις ἂν φαίη, ὅτι κινδυνεύει τρόπον τινὰ ἀεὶ τὸ ἀποσχιζόμενον αὐτοῦ ῥεῦμα ἴσον εἶναι τῷ κυρίῳ καὶ παντί; τί δ' οὐ τῶν ἐκείνου θαῦμα; ἢ πῶς οὐκ ἐκ παραδόξων ἄπας συνείλεκται; ὦ γε ἐπικουρεῖ μὲν ὕδωρ οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ πέτραι ρήγνυνται τῇ ξηρότητι καὶ τὰ ὄρη μονοноῦ φλόγα ἀφήσιν, ὁ δ' ἐν μέσῳ τῶν ἀποριῶν τούτων ῥέων πάσας μὲν λίμνας, πάντας δὲ κόλπους καθεύργει πλήθει τοῦ ὕδατος, οὐ μόνον τὸν τῆς ἀναβάσεως χρόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα. καθέστηκε δ' ἀντὶ μιᾶς πηγῆς ἀπάσῃ τῇ γῇ καὶ οὔτε πόλις οὗτ' οἶκος οὔτε χωρίον οὐδὲν ἐκφεύγει τὴν ἐκείνου χρεῖαν καὶ δύναμιν, ἀλλὰ ταυτὸν δύναται ταῖς ἐν μεσογείᾳ τῶν πόλεων καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς ὅπερ τοῖς ἐπὶ ταῖς ὄχθαις κατωκημένοις, μᾶλλον δ' αὐτοῖς

τοῖς πλέουσι μέσον πόρον. ἐπειδὴν δὲ ὁ θερισμὸς ἤκη καὶ δέη πρὸς ὕψος ἰέναι, τὰ μὲν ἄλλ' ἀμύθητα, ἄμμοι δ' ἐκεῖναι καὶ γῆς χάσματα ἀντὶ τεμπῶν καὶ ἐλῶν ἔστιν αὐτῷ τὸ μηδαμῇ κωλύειν, ἀλλ' ἀτεχνῶς ὥσπερ οἱ τὴν ἐναντίαν τῷ παντὶ βαδίζοντες τῶν ἀστέρων ἐναντία καὶ τοῖς καιροῖς καὶ τῇ φύσει τῆς χώρας αἴρεται. ^[5]

363 καίτοι τίς οὐκ ἂν ἰδὼν καὶ τοῦθ' ἔν τι τῶν ἀπίστων ἔκρινεν, ἐξαρκέσαι τοῖς χάσμασι καὶ πληρῶσαι τὰ διεστηκότα, μᾶλλον δ' ἔτι τούτου πρότερον διὰ τῆς ἄμμου τῆς ἄνω διεξῆλθεν; ὁ δ' ὥσπερ φιλονεικῶν πρὸς τὰ ἐναντία αὐτῷ τὸν πόρον ἐργάζεται. καὶ πρῶτον μὲν τὰ κοιλά καὶ τὰς χαράδρας ἐπλήρωσεν ὑπελθὼν ὑποβρύχιος, ὥσπερ οἱ ὕφαλοι κολυμβηταὶ, τρέψας εἰς τὸ κάτω τὰ πρῶτα τῆς ἀναβάσεως ἔπειθ' ὑπὲρ αὐτῶν τε καὶ τῆς χώρας ἴσταται, προϊὼν αἰεὶ πρὸς τὸ μήκιστον μετρητὸς ἤδη. εἰ δέ τις ἥδει τὸ ἀφανὲς τοῦ ἔργου, μειζόνως ἂν ἐθαύμασε τοῦ ὀρωμένου. πολλοὺς γὰρ οἶμαι ποταμοὺς τῶν νῦν εἰς πρῶτους τελούντων οὐκ ἂν ἀρκέσαι τοῖς κάτω τῆς χώρας, ἀλλ' ἐμπεσόντας ἂν αὐτόθι κρυφθῆναι, ὥσπερ τὸν Εὐφράτην προϊόντα ἀφανίζεσθαι λόγος. νῦν δ' ὥσπερ τῶν πυραμίδων τὰς μὲν κορυφὰς ὀρώντες ἐκπληττόμεθα, τὸ δ' ἀντίπαλον καὶ ὑπὸ γῆς ἕτερον τοσοῦτον ὃν ἠγνόηται, λέγω δὲ ἃ τῶν ἱερέων ἤκουον, καὶ δὴ καὶ τὸν Νεῖλον κορυφωθέντα μὲν Αἴγυπτος ἢ πᾶσα ὀρίζεται, καὶ πρὸς τὸ προκείμενον κρίνομεν τὸ Αἰγύπτιον πέλαγος, τοσοῦτος ἐπέρχεται ὅπως δ' εἰς τοῦτο ἤκει καὶ ὅθεν ἤρξατο τῆς ἀναβάσεως ἐκπέφευγε τὴν ἱστορίαν. τὸ δὲ δὴ καὶ μόνην ταύτην ἀπασῶν χωρῶν ὥσπερ τι ζῶον καθεστάναι πρὸς ἀμφοτέρω ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, τοτὲ μὲν χερσαίαν εἶναι καὶ ἐφ' αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ξηροῦ, αὐθις δ' ἐν τῷ ὕδατι διαιτᾶσθαι, τῷ χρή ταῦτα προσθεῖναι πλὴν ἢ τῇ μεγάλῃ σοφίᾳ καὶ προνοίᾳ τοῦ θεοῦ, ὅστις ἐν ἧ ἡκιστα ὕειν ἔμελλε, τὸν Νεῖλον ἐπήγαγε μιμητὴν τινὰ ἑαυτοῦ καὶ ἀντὶ ὄμβρων εἶναι τοῖς ** ταύτης τῆς δωρεᾶς αὐτὴν ἐπήγαγεν, ἡνίκα τοῖς τε ἀνθρώποις ἔμελλε μάλιστα ἐν καιρῷ ἔσεσθαι καὶ τῇ χώρᾳ τὴν φορὰν οὐ μόνον οὐκ ἐλάττω τῆς ἱκανῆς, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὴν πλήθει παρέξεσθαι; ταύτην ἐγὼ μόνην αἰτίαν ἐπινοῶ δι' ἣν ὁ Νεῖλος δι' Αἰγύπτου καὶ τῶν ἐκείνῃ ρεῖ καὶ μέγιστος δὴ τοῦ θέρους. ^[5]

364 ὁρῶ δ' ὅτι καὶ τῶν ἱαμάτων ἀπὸ τῶν σωτήρων θεῶν ἀπολαύομεν, ὧν εἷς ἐστὶν ὁ τῷ Νεῖλῳ συνώνυμος καὶ τὸ μὲν κεφάλαιον καὶ τὴν καθάπαξ αἰτίαν ἅπαντες σύνισμεν, ὅτι ἡμᾶς βούλονται σώζειν καὶ ὑγιεῖς ποιεῖν, τὴν δ' ἐπίνοιαν αὐτὴν καὶ τὸ αἴτιον ὧν φράζουσιν ἐκάστοτε τίς πώποτ' ἐξευρεῖν οἶός τε; οἳ γε καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἐναντιωτάτων εἶναι δοκούντων καὶ ἃ μάλιστα ἂν τις φυλάξαιτο ἰάσαντο. καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον παρεφθέγγω, οὐκ ἐκ προνοίας εἰρημένα οὐδὲ βουλευθέντα ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ τοῦ λόγου ταύτη προενεγκόντος ὥσπερ ρεύματος. Νεῖλος δὲ ποταμῶν οὐχ ἥττον κάλλιστος ἢ μέγιστος, καὶ χρεῖα καὶ θέας ἡδονῇ καὶ τοῖς πᾶσι πολὺ νικῶν καὶ διὰ γῆς ἀρίστης καὶ καλλίστης διεξέρχεται, καὶ ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν ἀέρων κάλλιστος καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς λαβεῖν καθαρώτατος μεστὴ δὲ ὕδατος οὔσα ἢ γῆ πᾶσα ξηρότατον τὸ ἄνω πασῶν χωρῶν παρέχεται. ὥς δὲ καὶ σειρμοῖς καὶ λοιμοῖς καὶ τοῖς ἐξ οὐρανοῦ κατακλυσμοῖς ἀνάλωτος ἢ χώρα δι' αὐτόν ἐστιν οὐδὲ τοὺς πρὸ ἡμῶν Ἑλληνας ἔλαθεν. ἃ δὴ καὶ Αἰγύπτιοι συνεορακότες, οἶμαι, μειζόνως ἄγουσι τὰ κατ' αὐτόν. ὥστ' ἔγωγε ποτε ἤκουσα καὶ ἄλλου τῶν τι δοκούντων εἰδέναι περὶ ταῦτα ὅτι καὶ τῶν νομίμων τῶν περὶ τὰς ἐορτάς καὶ θυσίας εἰς τὸν Νεῖλον αὐτοῖς ἀνήκει τὰ πλεῖστα. ^[25]